

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
CZU: 821.09 (043.3)

CUȘNIR JOZEFINA

**UMANIZAREA MITULUI
ÎN PROZA INTELECTUALĂ A SECOLULUI AL XX-LEA:
RELEVAREA UNUI FENOMEN LITERAR**

622.02 – LITERATURA UNIVERSALĂ ȘI COMPARATĂ

Autoreferatul tezei de doctor habilitat în filologie

CHIȘINĂU, 2019

Teza a fost elaborată în cadrul Centrului de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural

Consultant științific:

PRUS Elena, doctor habilitat în filologie, profesor universitar, specialitatea 622.02 – Literatura universală și comparată

Referenți oficiali:

CIMPOI Mihai, academician, doctor habilitat în filologie, profesor universitar, Institutul de Filologie

PAVLICENCO Sergiu, doctor habilitat în filologie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

BURLACU Alexandru, doctor habilitat în filologie, profesor universitar, Institutul de Filologie

Componența Consiliului științific specializat:

CIOCOI Tatiana, președinte, doctor habilitat în filologie, conferențiar universitar

TARABURCA Emilia, secretar științific, doctor în filologie, conferențiar universitar

ȚURCANU Andrei, doctor habilitat în filologie, conferențiar cercetător

PLĂMĂDEALĂ Ana-Maria, doctor habilitat în studiul artelor, conferențiar universitar

DODU-SAVCA Carolina, doctor în filologie, conferențiar universitar

Susținerea va avea loc la 26.02.2019, ora 12.00, în ședința Consiliului științific specializat DH 622.02-II din cadrul Universității de Stat din Moldova, str. M. Kogălniceanu nr. 65, bloc 3, sala 201, Chișinău, MD-2009.

Teza de doctor habilitat și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Universității de Stat din Moldova (str. A. Mateevici 60, Chișinău, MD-2009) și la pagina web a C.N.A.A. (www.cnaa.md).

Referatul a fost expediat la “ ____ ” ianuarie 2019

Secretar științific al Consiliului științific specializat

TARABURCA Emilia, dr. în filologie

Consultant științific

PRUS Elena, dr. hab. în filologie, prof. univ.

Autor

CUȘNIR Jozefina, dr.

(© Cușnir Jozefina, 2019)

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Corelarea textului literar cu mitul și cu conștiința mitologică ocupă un loc semnificativ printre obiectivele cercetărilor științifice din sec. XX – XXI, fiind determinate, cum afirmă Yu. Lotman și Z. Mints, de „aspirațiile generale „neomitice” ale culturii secolului al XX-lea” [36, p. 51]. În opinia lui M. Eliade, mitul este un „element ce stă la baza oricărei civilizații” [8, p. 130]. Una dintre manifestările marcante ale acestor tendințe este descoperirea (1942) de către Thomas Mann a fenomenului literar al umanizării mitului, care revela pentru omenitate potențialul etic puternic al mitului, pe care a fost construită ideologia fascistă, privând-o astfel de fundamentul său [37, v. 9, p. 178]. Ulterior, fenomenul a fost cercetat în numeroase studii, însă acestea se reduceau doar la analiza unui sau altui text literar. Or, necesitatea conceptualizării sistemice a umanizării mitului se confirmă prin atenția deosebită, pe care cercetătorii contemporani o acordă sensurilor noi descoperite în procesul de prelucrare literară a mitologemelor. Potrivit lui P. Albouy, însăși prezența unor astfel de semnificații noi constituie un indiciu important ce denotă apariția mitului literar [2, p. 12]. De regulă, astfel de sensuri sunt depistate anume în proza intelectuală, termen apărut în sec. XX, care se folosește pe larg nu numai în elaborările științifice, dar și în cultura de masă, cum ar fi site-urile de pe Internet. Tema tezei, determinând necesitatea interpretării aprofundate a miturilor (în cele mai diverse modificări, inclusiv arhaice) și a unor remarcabile opere literare, prezintă un interes aparte pentru elaborarea ulterioară a metodei hermeneutice. Actualitatea cercetării, care dezvăluie tendința constantă de umanizare a mitului în proza intelectuală a sec. XX, se confirmă de asemenea prin interesul comunității științifice pentru conceptele de „etică”, „dezumanizare a artei”, „postumanism”, „transumanism” ș. a.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Termenii „umanizarea mitului” și „romanul intelectual” au fost introduși de Th. Mann în prima jumătate a secolului al XX-lea. Fenomenul literar al umanizării mitului a fost identificat de către Th. Mann în tetralogia „Iosif și frații lui” și în discursul său de la Washington despre acest roman (1942), iar termenul „roman intelectual” a fost folosit pentru prima dată în eseul „Despre doctrina lui Spengler” (1924). Ambii termeni s-au înrădăcinat solid în circuitul științific, dar evoluția lor s-a dovedit a fi destul de paradoxală ([50], [61, p. 168-173]). Conceptul „umanizarea mitului” și-a găsit dezvoltare și valorificare în lucrările multor cercetători (C. Jäger, K. Hutchins, A. Winkelhofer, S. Apt, P. Böckmann ș. a.), care, deși au intuit profunzimea acestuia, nu și-au propus să analizeze fenomenul în mod sistemic. Chiar și problema despre existența umanizării mitului ca fenomen literar

stabil rămânea deschisă: reprezintă ca o oarecare tendință sau se identifică drept particularitate caracteristică unei sau mai multor opere literare, aparținând unui sau mai multor scriitori. În consecință, nu se pune sarcina de a concepe fenomenul ca fiind identificat uniform. Însă astfel de elaborări demonstrând prezența umanizării mitului în opere concrete de proză intelectuală, sunt una dintre etapele principale în procesul de examinare sistemică a fenomenului. La premisele ce au determinat elaborarea tezei adăugăm și acele studii ale autorilor străini și autohtoni, în care se utilizează termenul „proză intelectuală” (de ex.: J. White [26 , p. 156], R. Speirs [25, p. 165], A. Gavrilov [12, p. 29], S. Pavlicencu [20, p. 61], A. Silvestri [24, p. 57]).

Domeniul cercetării noastre se fundamentează pe două tipuri de elaborări științifice: cele care examinează nemijlocit umanizarea mitului și cele al căror obiect au tangență cu acest fenomen. Dintre cele mai importante obiectele indicate vom menționa corelația dintre textul literar, mit și conștiința mitologică. Conceprii multiaspectuale a acestei tematici îi sunt dedicate elaborările unui șir de cercetători de excepție (printre ei J. G. Frazer, R. Barthes, G. Dumézil, G. Durand, R. Caillois, J. Campbell și numeroși dintre cei citați anterior). De notat în acest sens contribuția mitocritice, reprezentată de nume notorii ca R. Graves, F. Fergusson, M. Bodkin, R. Chase, N. Frye, P. Albouy ș.a., care examinează „genurile și paternele subiectelor concrete în numeroase opere literare <...> ca repetări ale formulelor mitologice de bază” [1, p. 171].

Printre cele mai importante realizări științifice ale sec. XX-XXI ce vizează problematica cercetării noastre vom evidenția: a) „teza centrală” [11, p. 8] a lui Northrop Frye, potrivit căreia structurile mitologice contribuie la formarea nu numai a miturilor, poveștilor, legendelor și a altor specii similare, dar și a literaturii artistice, care moștenește, transmite și transformă aceste structuri, precum și o serie de alte idei ale reprezentanților școlii mitologice; b) teza multor cercetători, conform căreia conștiința mitologică este pe larg și eficient activată (inclusiv la crearea și receptarea textelor literare [33]), formulată de către Kurt Hübner astfel: „<...> anume în experiența noastră existențială noi gândim imanent mitic: în atitudinea noastră față de naștere și moarte, față de dragoste, față de natură, în perceperea artei și a religiei” [41]; c) dihotomia *totem-viață-Paradis/non-totem-moarte-infern*” ca una dintre structurile de bază ale conștiinței mitologice arhaice, identificată de Olga Freidenberg; d) diverse descrieri ale structurilor mitologice de bază, efectuate de mitologi, teoreticieni ai literaturii, psihologi, cercetători ai folclorului, filosofi ai culturii, etnografi, arheologi (printre care C.G. Jung, K. Kerényi, Vl. Propp, M. Bahtin, L. Frobenius, S. Reinach), precum și descrieri ale structurilor

similare, care sunt prezentate în indicii subiectelor și motivelor mitologice și de basm; e) reprezentările mitologilor și ale etnologilor despre umanizarea Universului drept una dintre funcțiile de bază ale conștiinței mitologice arhaice și despre un șir de alte caracteristici ale sale, cum ar fi de exemplu, metonimicitatea (cercetările realizate de E. Cassirer, Cl. Lévi-Strauss, E. Meletinsky ș.a.; interpretările multor ritualuri); f) ideile, elaborate de „semantica axiologică” a lui T. Krzeszowski (școala etnolingvistică de la Lublin), despre faptul că „parametrul axiologic, sau opoziția *bun/rău* are o importanță primordială și este deja încorporat în schemele preconceptuale ale imaginației” [27, p. 52]; g) opinia lui M. Eliade și a altor cercetători, potrivit căreia fenomenul sacrificării a apărut abia „în civilizațiile antice agrare” [9, p. 53]; h) termenul *Achsenzeit* sau „timpul axei” înaintat de Karl Jaspers [16]; i) ideile psihologilor-filosofi (V. Frankl, E. Fromm) și ale filosofilor (N. Berdiaev, J. Ortega y Gasset, K. Jaspers) despre esența individuală ca fiind consubstanțială eticii și libertății (creatoare) pozitive, că acestea îi este imanent caracteristică aspirația spre adevăr, predestinația de a umaniza Universul etc.; j) postulatul lui Albert Schweitzer despre etică ca „venerare a vieții”, potrivit căruia „principiul etic de bază” este următorul: „binele înseamnă păstrarea, ajutorarea și susținerea vieții, iar răul – distrugerea, dăunarea sau impedimentele aduse vieții” [23, p. 262]; k) abordarea interpretativă a lui C. Geertz ca „analiză a structurilor semantice”, direcționată spre esență sau ca „o descriere amplă” [13, p. 3-32], precum și un șir de alte studii ale sale.

Problematika cercetării se caracterizează prin relevarea comparativă a umanizării mitului în proza intelectuală a secolului XX ca fenomen literar integral și uniform identificabil. Setul de materiale pentru cercetare cuprinde douăzeci de lucrări de proză intelectuală a secolului XX, selectate conform reprezentativității maxime pentru atingerea obiectivului principal al studiului și reprezentate de astfel de nume importante ca Th. Mann (1875–1955), R. Akutagawa (1892–1927), Iu. Aleșcovski (n. 1929), A. Bitov (n. 1937), J. L. Borges (1899–1986), A. Camus (1913–1960), K. Čapek (1890–1938), G. K. Chesterton (1874–1936), Fr. Dürrenmatt (1921–1986), D. Harms (1905–1942), H. Hesse (1877–1962), F. Kafka (1883–1924), V. Nabokov (1899–1977), T. Pratchett (1948–2015), M. Sebastian (1907–1945), G. Stein (1874–1946), R. Walser (1878–1956).

Scopul și obiectivele lucrării. Scopul al prezentei lucrări constă în a releva existența umanizării mitului ca fenomen literar integral și uniform identificabil în proza intelectuală a secolului al XX-lea, dezvoltând descoperirea lui Th. Mann, în baza studiului comparativ sistemic al unui număr de lucrări reprezentative. Întru atingerea acestui scop, au fost stabilite următoarele obiective: demonstrarea consti-

tuirii fenomenului literar prin intermediul constantelor dinamice ale umanizării mitului (*dihotomia totem/non-totem*, mitul despre abolirea *non-totemului*-morții, mitul despre răs); depistarea invariantului privind umanizarea mitului *versus* identitatea/non-identitatea cronotopilor textului literar și a mitologemei de bază; delimitarea invariantului umanizării mitului *versus* corelațiile liniare/non-liniare ale compoziției prozei intelectuale și mitologemei de bază; identificarea invariantului umanizării mitului în abordarea tradițională/inovatoare a mitologemelor de bază în proza intelectuală; proiectarea în umanizarea mitului a „tezei centrale” a lui Northrop Frye; analiza invariantului umanizării mitului la variațiile de interferență a mitologemelor de bază ale textului literar.

Metodologia cercetării științifice. Lucrarea, utilizându-se pe larg abordările comparativ istorică, structural-semiotică, hermeneutică și tradițional descriptivă, se bazează pe diverse realizări actuale ale științei filologice și, pe măsura necesității, a gândirii umanistice. De menționat abordarea interpretativă a lui Clifford Geertz, „teza centrală” a lui Northrop Frye și alte realizări ale criticii mitologice, *dihotomia totem/non totem* a Olgăi Freidenberg, ideile lui M. Bahtin, V. Propp, E. Cassirer, K. Kerényi, C. Jung, M. Eliade, Cl. Levy-Strauss, A. Schweitzer, E. Fromm, V. Frankl, N. Berdeaev, J. Ortega y Gasset, K. Jaspers, C. Huebner ș. a.

În plan metodologic general, pentru elaborarea prezentei lucrări au fost de o mare utilitate și lucrările cercetătorilor contemporani din Republica Moldova și România: E. Abrudan, S. Anghelescu, L. Blaga, C. Braga, A. Burlacu, E. Cioran, M. Cimpoi, T. Ciocoi, C. Ciopraga, H. Corbu, A. Gavrilov, N. Gavriluță, A. Grati, L. Ivanov, R. Kleiman, D. Milea, C. Noica, D. Păcurariu, S. Pavlicencu, A.-M. Plămădeală, I. Plămădeală, A. Poruciuc, E. Prus, P. Surdulescu, A. Țurcanu ș. a. Menționăm, de asemenea, că subiecte similare au fost elaborate atât în tezele de doctorat susținute în RM, cât și într-un șir de monografii ale cercetătorilor autohtoni (I. Alenin, M. R. Alexe, A. Bantș, E. Crecicovschi, V. Cucerescu, C. Dodu-Savca, O. Gârlea, T. Golban, C. Grossu-Chiriac, V. Fonari, M. Hârșan, E. Oprea, D. Roman, I. Șihova, E. Taraburca ș. a.), rezultatele lor fiind luate în considerație în prezentul studiu.

În calitate de instrumentar special sunt utilizate diferite componente ale concepției umanizării mitului dezvoltate de noi.

Noutatea și originalitatea științifică. Pentru prima dată fenomenul literar al umanizării mitului a devenit obiectul unei cercetări științifice sistemice, bazate pe o serie de lucrări reprezentative de proză intelectuală din sec. al XX-lea; a fost demonstrată constituirea fenomenului prin intermediul constantelor dinamice ale umanizării mitului și caracterul lui invariant *versus* variația unui număr de factori;

cu referire la fenomenul dat a fost dezvoltată „teza centrală” a lui Northrop Frye, potrivit căreia mitologia este moștenită, transmisă și transformată prin literatura artistică, structurile mitului continuând să le definească pe cele literare; s-a demonstrat că fenomenul literar studiat este unul stabil, reprezentând nu numai particularitățile câtorva texte ale unor autori, ci o tendință; a fost relevată eficiența aplicării unui șir întreg de componente ale concepției umanizării mitului în calitate de instrumentar al teoriei literaturii (inclusiv dihotomia *totem-non-totem*, mitul despre răs, mitul despre abolirea *non-totemului*-morții, schema evoluției conștiinței mitologice sub aspectul umanizării mitului).

Rezultatele principial noi pentru știință și practică obținute:

Fenomenul literar al umanizării mitului este relevat și cercetat sistemic în proza intelectuală ca un fenomen integral și uniform identificabil, fapt care a generat un model de interpretare corespunzător. Umanizarea mitului se definește ca armonizare eticizantă a Universului prin intermediul structurilor mitologice particulare. În proza intelectuală au fost identificate un tip special al mitologemelor de bază (modificări noi ale mitologemelor arhaice, create de narator în procesul de umanizare a mitului, fiind condiționate anume de legitățile de bază ale conștiinței mitologice) și o subspecie deosebită (mitologeme pierdute, parțial recreate de textul literar). Existența umanizării mitului a fost identificată atât în cazul mitologemei de bază evidente, cât și a celei latente. Pornind de la capacitatea de transpunere a mitului (după Levi-Strauss), a fost ilustrată transpunerea umanizării mitului în traducerea operei literare. S-a constatat că umanizarea mitului în proza intelectuală contribuie la elaborarea armonizantă unui șir de concepte („Don Juan” la J. Ceapek, „Iov” la F. Kafka, „Nora lui Ibsen” la R. Valzer). În acest context, a fost rezolvată o problemă științifică importantă: înlăturarea unei lacune în domeniul unei problematice atât de semnificative, precum este corelația „mit – literatură”.

Semnificația teoretică. Este efectuată o abordare sistemică a fenomenului umanizării mitului, constituindu-se ca model multidisciplinar pentru studii similare. A fost formulată definiția științifică a fenomenului literar al umanizării mitului, care cuprinde următoarele trăsături: plenitudinea; non-contradicția internă; corespunderea ideilor lui Thomas Mann. A fost elaborat modul de identificare uniformă a fenomenului într-o lucrare literară (în conformitate cu definiția menționată). Este propusă clasificarea mitologemelor de bază în proza intelectuală, în conformitate cu criteriul prezenței umanizării mitului în patru grupe (după criteriul corelării cu umanizarea mitului) și în două categorii (după criteriul prezenței evidente sau latente în proza intelectuală).

Valoarea aplicativă a lucrării. Materialele tezei pot fi utilizate în cadrul cursurilor de literatură universală și comparată, de teorie a literaturii, la elaborarea cursurilor speciale pentru facultățile umanitare, la crearea metodologiei și materialelor didactice. Atât rezultatele, cât și experiența de cercetare, inclusiv modelul de interpretare propus, pot fi utilizate eficient de către un larg spectru de discipline științifice (printre care: teoria literară, literatura comparată, naratologia, mitologia comparată, folcloristica, lingvistica cognitivă, culturologia lingvistică, pragmatica, folcloristica etnolingvistică, antropologia culturală, psihologia, filosofia culturii, teoria comunicării). Aceste rezultate pot contribui, în special, la rezolvarea următoarelor probleme înaintate de UNESCO în 2010 – înțelegerea multiaspectuală a conceptului „noului umanism în secolul al XXI-lea” [32]; acestea pot fi utilizate și în studiile legate de conceptele „etică” „postumanism”, „transumanism” [10] etc.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

1. A fost demonstrată constituirea fenomenului literar al umanizării mitului în proza intelectuală prin intermediul celor trei constante dinamice de umanizare a mitului (dihotomia *totem-non-totem*, mitul despre răs, mitul despre abolirea *non-totemului*-morții).

2. A fost depistat invariantul fenomenului literar studiat în raport cu variațiile corelației cronotopului prozei intelectuale și mitologemei de bază, care cuprinde toate cazurile teoretic așteptate (cronotopul prozei intelectuale este: identic cronotopului mitologemei de bază evidente; diferit de cronotopul mitologemei de bază evidente, diferit de cronotopul mitologemei de bază latente).

3. A fost delimitat invariantul fenomenului cercetat *versus* variațiile corelației compozițiilor prozei intelectuale și mitologemei de bază, și anume, fenomenul este observat în corelările: a) liniare (inclusiv complicate) a compoziției prozei intelectuale și mitologemei de bază; b) non-liniare a compozițiilor indicate.

4. A fost identificat invariantul umanizării mitului *versus* variațiile abordărilor mitologemelor de bază: a) tradițională a mitologemei de bază evidente; b) novatoare a mitologemei de bază evidente; c) novatoare a mitologemei de bază latente.

5. A fost dezvoltată „teza centrală” a lui N. Frye cu referire la fenomenul literar de umanizare a mitului în proza intelectuală a secolului al XX-lea și relevat un tip specific al mitologemelor de bază, pe care le-am definit ca „mitogeme de bază, potențialul cărora este realizat în cadrul prozei intelectuale”. La acest tip se referă acele modificări ale mitologemelor arhaice care au trei caracteristici: a) apariția modificării date este condiționată de oricare dintre legitățile de bază ale conștiinței mitologice; b) modificarea examinată nu a fost realizată în cadrul conștiinței folclorice; c) modificarea respectivă a fost formată – evident sau latent,

conștient sau inconștient – de conștiința mitologică a autorului sau a unor autori din sec. al XX-lea în calitate de mitologemă de bază a prozei intelectuale.

6. A fost analizat invariantul fenomenului în raport cu variațiile extreme ale interferenței mitologemelor de bază, când: a) una dintre mitologemele de bază interferente ale prozei intelectuale formează singură umanizarea mitului; b) una dintre ele este în contradicție activă cu umanizarea mitului; c) se profilează autointerferența unei mitologeme de bază (interferează modificările arhaice cu cele ulterioare).

7. S-a demonstrat, în baza textelor concrete, că fenomenul literar al umanizării mitului nu este o excepție, ci o tendință în proza intelectuală a secolului al XX-lea.

Implementarea rezultatelor științifice. A fost elaborat un curs special omonim pentru facultățile umaniste. Autoarea a aplicat componentele concepției în cercetările sale folcloristice și etnologice, relevând totodată perspectivele aplicării sale în cadrul altor discipline umanitare (v.: [43], [44], ș.a.). Materialele tezei sunt utilizate în cadrul activității de plan a autoarei (IPC) și sunt implementate în reprezentările Studioului de Creație „ZAO”. Rezultatele cercetărilor au fost parțial prezentate de către autoare în cadrul seminarului special, organizat de Studio (2015).

Aprobarea rezultatelor științifice a fost realizată: a) în 38 de publicații științifice (în volum total de 38,35 c.a.), inclusiv o monografie (20,36 c.a.) și 26 de articole (17,34 c.a.); b) în rapoartele la 21 de conferințe științifice (17 conferințe internaționale și 3 conferințe cu participare internațională), printre care: LUMEN Conference (2015), indexată ISI; „XXIII Лотмановские чтения / Lecturile Lotman, Ediția XXIII” (2015); conferințele Universității „Spiru Haret” (2016), „Al. I. Cuza” din Iași (2015); Universității din București (2015, 2016).

Publicațiile la tema tezei: 38 de publicații științifice (în volum total de 38,35 c.a.), inclusiv o monografie (20,36 c.a.); 3 articole în volum total de 2,47 c.a. în reviste științifice de peste hotare (România); 10 articole în volum total de 6,32 c.a. în revistele științifice naționale de categoria B+ (4 articole), B (4 articole) și C (2 articole); 13 articole în volum total de 8,55 c.a. în 13 culegeri.

Volumul și structura tezei. Lucrarea (259 pagini de text de bază) include adnotarea în limbile română, rusă și engleză; lista abrevierilor; introducerea; șase capitole, împărțite în paragrafe (capitolul I conține analiza situației în domeniul cercetat); concluzii generale și recomandări; 5 anexe, bibliografia din 467 de titluri; declarația privind responsabilitatea și CV-ul autoarei.

Cuvinte-cheie: umanizarea mitului, proza intelectuală, mitologema de bază, interferența mitologemelor de bază, cronotop, dihotomia *totem/non-totem*, mitul despre răs, mitul despre abolirea *non-totemului*-morții, catharsisul răsului, metonimia.

CUPRINSUL TEZEI

Capitolul 1. Umanizarea mitului în proza intelectuală: abordarea problemei analizează situația în domeniul cercetării din diverse perspective: se conștientizează relevarea conceptului „umanizarea mitului” (UM) de către Thomas Mann și evoluția ulterioară a conceptului; conceptul respectiv este tratat în concordanță cu o serie de cercetări ale sec. al XX-lea (din ele făcând parte studii de teorie a literaturii privind corelația „mit/literatură”; „abordarea interpretativă” a lui Clifford Geertz fiind un reper fundamental pentru o înțelegere holistică a UM; trăsăturile paradoxale ale conștiinței mitologice; descoperirile în domeniul structurilor mitologice de bază, care permit identificarea schemei evoluției conștiinței mitologice sub aspectul UM; conceptele „esența individuală” și „noul umanism în secolul al XXI-lea”); se enumeră componentele concepției umanizării mitului, utilizate în continuare ca instrumentar al cercetării; se examinează paradoxurile evoluției termenului „proză intelectuală” (PI) ș. a.

Să explicăm mai detaliat unele dintre aspectele problematicii examinate.

Concepția UM, pe care am elaborat-o, reprezintă un experiment al cercetării sistemice a fenomenului omonim și se bazează pe rezultatele studiilor multor savanți iluștri (v.: [69, p. 5-60], [60, p. 56-59]). Considerăm umanizarea mitului un fenomen de armonizare eticizantă a Universului (ca imagine lumii) de către conștiința mitologică. Structurile arhaice mitologice cu un nivel sporit de generalizare care o formează, pe care le vom numi „constante ale umanizării mitului”, sunt: dihotomia *totem/non-totem*, mitul despre răs, mitul despre abolirea *non-totemului* morții.

Am actualizat și am extrapolat noțiunea *totem-viață/non-totem-moarte*, identificată de Olga Freidenberg [40, p. 24] tocmai ca o noțiune nouă (diferit de cel comun) în cadrul concepției date, luând în considerare *Achsenzeit* de Karl Jaspers și alte realizări ale gândirii filosofice din secolului al XX-lea, care țin de conceptul „esența individuală”, și anume: *totemul* este un întreg consubstanțial esenței individuale și/sau poate fi identificat cu viața (viață, dragoste, etică, bucurii intelectuale și senzuale, armonie universală, libertate, creație, sens etc.); *non-totemul* este ceva contra-substanțial esenței individuale și/sau poate fi identificat cu moartea (moarte, trădare, tortură, despărțire eternă de cel drag, senzația de a fi părăsit de Dumnezeu, distrugere, ură, omor, chinuri fizice și morale etc.); v.: [69, p. 23, 46-48], [54, p. 50-51]. Din componentele concepției pe larg utilizate în teză fac parte nu doar constantele indicate, dar și schema succintă a evoluției conștiinței mitologice arhaice sub aspectul umanizării mitului ([46], [69, p. 22-31]), dar și descrierea a trei mitologeme arhaice, create de conștiința mitologică în vederea înțelegerii *non-totemului*-morții pentru abolirea sa, atunci când locus-ul ei se prezenta deja ca

un „Univers” deosebit (după etapele mitului despre râs și mitului despre șarpele sacru). Din seria acestor mitologeme arhaice fac parte: mitologema despre catabază; mitologema despre interdicția extra-etică, care trebuie să fie încălcată; mitologema despre apocatastază. Înțelegerea logicii interne a acestei evoluții și a structurilor mitologice corespunzătoare contribuie la identificarea și la înțelegerea mitologemelor de bază în PI, unde ele există, de regulă, latent.

Definiția fenomenului literar corespunzător, utilizată în lucrarea de față, și metoda de identificare uniformă a lui sunt formulate în felul următor. Umanizarea mitului ca fenomen literar constituie armonizarea eticizantă a Universului (imaginii lumii), formată în textul literar prin intermediul structurilor mitologice în care persistă acolo, în mod evident sau latent. Pentru identificarea uniformă a fenomenului umanizării mitului în opera literară trebuie identificată multiplicarea *totemului* și/sau abolirea *non-totemului* în imaginea lumii formată de text.

Această definiție a fenomenului literar al UM cumulează mai multe calități necesare și suficiente. Printre ele sunt: plenitudinea, non-contradicția interioară, detectarea drept iluzorii a acelor contradicții, care, cum ar putea părea, persistă în declarațiile lui Thomas Mann cu privire la acest fenomen. Definim drept proză intelectuală, bazându-ne pe înțelegerea unanim acceptată a termenului și luând în considerație definițiile generate de gândirea științei literare contemporane, astfel de ficțiune artistică autorială a secolului XX, în care unul dintre mijloacele artistice de bază îl constituie elementele jocului intelectual neliniar. Vom defini termenul „mitologema de bază a unei opere literare”, în lumina „tezei centrale” a lui Northrop Frye și ideilor lui C. G. Jung, drept mitologemă cu care ultima este legată prin esență (tematic, ca subiect etc.), avându-și originea în ea ca în unul dintre arhetipuri. Ne conducem de definiția mitologemei, propusă de James Hollis, conform căreia noțiunea investigată se deosebește de mit prin faptul că reprezintă doar un fragment al lui, însă unul esențial, sau, după părerea lui J. Hollis, unul „fundamental”.

Existența definiției fenomenului literar al UM, a metodei identificării sale uniforme, dar și a unui instrumentar corespunzător determină și posibilitatea verificării empirice a unui șir de ipoteze, legate de constituirea umanizării mitului în PI a secolului al XX-lea. Printre acestea se numără următoarele ipoteze: despre invariantul umanizării mitului în raport cu variațiile corelației textului literar și a mitologemei de bază (cu identitatea/non-identitatea cronotopilor prozei intelectuale și a mitologemei de bază; cu conformitatea liniară/nelinară a compozițiilor lor; cu abordarea tradițională/novatoare a mitologemei de bază în textul literar; cu unele cazuri deosebite de interferență a mitologemelor de bază); despre posibilitatea constituirii UM în PI prin intermediul constantelor dinamice ale UM; despre stabilitatea existenței unui fenomen literar al UM în PI a secolului al XX-lea; despre eficiența

utilizării „tezei centrale” a lui Northrop Frye, a fenomenului UM în PI în cadrul analizei comparatiste. Prezentul studiu include direct sau indirect verificarea acestor ipoteze identificate de noi în numărul sarcinilor sale.

S-a constatat, de asemenea, că conceptul „umanizarea mitului” poate contribui la conștientizarea eficientă a conceptului „noul umanism în secolul al XXI-lea”, ce constituie una dintre sarcinile de bază ale problemei, propusă de UNESCO, în 2010, comunității internaționale.

Capitolul 2. Invariantul umanizării mitului față de identitatea/non-identitatea cronotopilor textului literar și mitologemei de bază evidențiază acest fenomen literar în trei lucrări ale PI din secolul al XX-lea, și anume, în tetralogia lui Thomas Mann „Iosif și frații săi” (1943), în povestirea lui Fr. Dürrenmatt „Grec caută grecoaica” (1955) și în nuvela Gertrudei Stein „Lena liniștită” (1909).

În primul paragraf, *Fenomenul studiat în cazul cronotopului prozei intelectuale, identic cu cronotopul mitologemei de bază (Th. Mann)*, este prezentat cel mai simplu și așteptat caz (mitologema de bază evidentă; cronotopii PI și BM coincid), întruchipat în tetralogia lui Th. Mann. Totuși Thomas Mann, predispus jocului literar-intelectual, a complicat puțin, din punctul nostru de vedere, acest caz destul de transparent: a transformat subtil tetralogia sa în una din părțile unui diptih special, a doua parte al căruia o constituie conferința sa de la Washington despre roman – model de „eseistică intelectuală” manniană, echivalentă textului literar [53]. Considerăm că Thomas Mann nu doar a identificat și a definit terminologic acest gen specific, dar, în contextul respectiv, singur l-a și realizat: tetralogia și discursul sunt unite într-un diptih, în primul rând, prin specificul umanizării mitului, și, în al doilea rând, prin intermediul protagonistului-narator („noi” în roman; „eu” în discurs).

Așa cum denotă acest paragraf, tocmai prin conținutul concret al umanizării mitului (specificul său), și nu doar prin prezența ei este stipulat faptul binecunoscut că în tetralogie, conform spuselor lui Thomas Mann însuși, mitul a fost smuls din mâinile fascismului, și dacă urmașii vor găsi ceva semnificativ în roman, atunci aceasta va fi tocmai umanizarea mitului.

Particularitatea esențială este următoarea: Thomas Mann, contextual, prin metode literare, constituie mesajul despre etica mitului primar (adică și despre faptul că etica este imanentă conștiinței mitologice și, prin urmare proprie naturii umane), – mesaj adresat direct conștiinței mitologice a cititorului. Cu alte cuvinte: nazismul insuflă noosferei ideea despre anti-eticitatea inițială a mitului; Thomas Mann comunica – printre altele, tocmai „inconștientului colectiv” (autorul nu verbalizează reflecții științifice despre etică sau posibilitatea identificării mitului pri-

mar, ci ceea ce naratorul numește „povestioarele” sau „multitudine de istorii”) – despre eticitatea imanentă mitului. Am demonstrat că „povestioarele” sau „multitudinea de istorii” manniene formează contextual o imagine destul de clară: mitul primar există; este etic; este salvator (ca un obiect al încrederii, perceput ca un etalon); el explică trickster-ul binefăcător, de altfel reprezentând o structură mitologică.

Această mitologemă, identificată și realizată de Thomas Mann, ce demonstrează foarte fin echivalența acesteia cu mitologema biblică despre Iosif, am numit-o condiționat „mitul despre Hermes”. Esența mitologemei este următoarea: trickster-ul, cu trăsături de zeitățe minoră, efectuează sub formă de înșelăciune – și nu fără ajutorul zeității majore – o faptă bună semnificativă la nivel universal. „Mitul despre Hermes” constă, astfel, din patru părți fundamentale: protagonistul – un trickster binefăcător; acțiunea sa – fapta bună, cu semnificație universală, care, de altfel, este realizată în forma de înșelăciune; protagonistul este ajutat în acest sens de zeitățile mai în vârstă; protagonistul are trăsături de zeitățe mai mică.

„Mitul despre Hermes” de Th. Mann creează o imagine a lumii în care persistă următoarele postulate: sacralitatea esenței individuale; predestinarea esenței individuale la trickster-itate ca o creativitate binefăcătoare veselă (armonizarea Universului), dimensiunile căreia sunt nelimitate; ajutorul acordat esenței individuale, chiar și implicit, din partea esenței universale; eficacitatea divină a răsului.

În afara postulatului privind existența „mitului despre Hermes”, ca mit primar etic și salvator, informația lui Th. Mann, transmisă de autor conștiinței mitologice, conține încă două mesaje: mitul anti-etice este distructiv și, strict vorbind, nu este deloc un mit (remarcile contextuale în diptih-ul pentru distorsiunile anti-etice ale mitului sunt următoarele: minciuna, denumită ca „aiureală”; „intimidare” și/sau „prostie”, inclusiv „prostie față de Dumnezeu”); criteriul veridicității mitului, care se bazează pe capacitatea sa salvatoare ca obiect al încrederii existențiale și ca etalon de comportament, este eticitatea mitului.

În afară de aceasta, am demonstrat că naratorul mannian (fiind tipologic echivalent cu Hermes în contextul „mitului despre Hermes” de Th. Mann) „emite” tricksterian faptele lui Zeus-Goethe în „Faust”, realizează o teodicee și o antropodicee în istoria despre Avraam.

Respectiv, povestirea lui Th. Mann despre Iosif și frații săi (exemplu de PI unde umanizarea mitului se efectuează prin coinciderea cronotopilor textului literar și MB sale) nu este doar o capodoperă a caracterelor și al subiectului, ci, după cum constată T. Jeffers, este de asemenea și un act de eroism creativ în domeniul ideilor etice.

Paragraful doi, *Umanizarea mitului în cazul cronotopului textului literar, diferit de cronotopul mitologemei de bază evidente (Fr. Dürrenmatt)* examinează în

baza povestirii „Grec caută grecoaică” un caz oarecum mai puțin evident, dar oricum prognozabil al invariantului cercetat. Și anume, cronotopul prozei intelectuale este diferit de cronotopii mitologemelor sale de bază, dar există indicii directe (verbale) ale naratorului.

Astfel, mitologemele de bază ale povestirii lui Dürrenmatt – legendele antice grecești despre Ares și Afrodita, despre Daphnis și Chloe – sunt accentuate verbal. De exemplu, creând referințe ilare la idila lui Longos „Daphnis și Chloe”, Dürrenmatt nu se limitează la faptul că-i dă eroinei numele de „Chloe” și o declară grecoaică. Naratorul, suplimentar, ne informează: la prima sa întâlnire Archilochos și Chloe se așează pe o bancă, lângă o sculptură acoperită cu mușchi, care îi reprezintă pe Daphnis și Chloe. Aluzia este comică: căci Chloe din romanul bucolic al lui Longos este incredibil de inocentă, pe când Chloe din povestirea lui Dürrenmatt este o curtezană, având calități profesionale atât de incredibil de înalte, încât acestea sunt practic echivalente cu iubirea. Ultimul lucru este firesc; căci Chloe a lui Dürrenmatt este echivalentă cu Afrodita, ceea ce este de asemenea confirmat verbal, într-un mod ilar. Astfel, abstracționistul Passap a înfățișat-o pe Chloe nudă (doar două elipse și o parabolă, pictate cu un albastru-cobalt și ocru), denumindu-și pictura „Venus, 11 iulie”. Și când, în mod paradoxal, identificând-o în această Venus pe mireasa sa, Archilochos a venit să ceară explicații, Passap imediat l-a forțat și pe el să pozeze gol, pentru a-l reprezenta abstract pe Ares, anume în cuplu cu Venus.

Umanizarea mitului, după cum relevă acest paragraf, este constituită de Fr. Dürrenmatt prin intermediul dezvoltării implicite și foarte profunde a conceptului de „idilă ilară”. Kurt Vonnegut, menționând că Dürrenmatt în povestirea sa atacă strălucitor ceva, întreba supărat ce este acel ceva. Răspunsul, credem noi, în multe privințe este definit de subtitlul „comedie în proză”, dat de Fr. Dürrenmatt demonstrativ textului său. Autorul astfel preîntâmpină: textul este comic; totul se va termina cu bine, în pofida oricăror peripeții. Noi am relevat că esența preîntâmpinării lui Dürrenmatt este următoarea: autorul intenționează să lupte cu dizarmonia universală și să armonizeze Universul, tocmai creând o idilă ilară, care postulează în mod paradoxal stabilitatea de neînfrânt a armoniei (ca stare a Universului).

Considerăm ca meritul deosebit al lui Dürrenmatt constă în concretizarea contextuală armonizantă a conceptului de „om” ca parte a conceptului de „idilă ilară”. Pe parcursul secolelor – în întreaga sa perioadă neumoristică, precedată de perioada antică umoristică – idila a fost elaborată ca un concept, unde Universul și omul sunt marcați de un primitivism cras; iar aceasta provoca daune considerabile existențiale.

O parte a adevărului despre lume, întredeschis de Dürrenmatt, este echivalența comică a omului cu zeii, ca element al conceptului „idilă ilară”, sau sacralitatea esenței individuale în cadrul acestui concept. Dezvăluind fenomenul de echivalență comică cu zeii, autorul utilizează o varietate de aluzii, inclusiv la conceptul de „omul mic” (Archilochos își și zice astfel) și la lucrările lui F. Dostoievski.

Archilochos și Chloe, un funcționaraș și o prostituată (genul de „umiliți și insultați”), nu sunt altceva decât zei antici, dar în stare neiluminată. Esența lui Archilochos este Ares, virilitate neiluminată, iar a lui Chloe – feminitatea neiluminată a Afroditei; ambii au de trecut prin conștientizarea iluminatoare a esenței lor.

Constituirea Universului idilic prin parodiarea textelor lui F. Dostoievski, în general, este destul de caracteristică pentru povestirea lui Dürrenmatt; de altfel, motivul principal din „Crimă și pedeapsă” este parodiat ambiguu. În primul rând, Dostoievski, care justifică criminalul (Raskolnikov), este, probabil, prototipul unuia dintre personajele din povestirea lui Dürrenmatt – maestrul Dutour, un avocat care apăra cu zel un ucigaș-sadist: „Acest trup i-a violat spiritul, sufletul a rămas nepătat” (a se vedea: [59, p. 216-217]). În al doilea rând, este parodiat motivul ispitirii prin crimă. Ispita îi este „insuflată” și lui Raskolnikov, și lui Archilochos din afară, de alte persoane; în ambele cazuri, protagonistul intenționează săucidă un nevinovat, doar pentru că Universul este tratat de erou ca fiind unul „rău” și care a permis umilirea sa. În acest mod, Archilochos, dorind să se răzbune pe lume pentru minciuna lui Chloe, acceptă propunerea revoluționarului Fahrcks, avid de putere: să-l omoare pe bătrânul președinte, pentru a-l ajuta să răstoarne regimului, care „a făcut din voi un prost”.

Deoarece, totuși, Dürrenmatt creează o idilă autentică, nu se comite nicio crimă. Lui Archilochos îi ajunge cu vârf și îndesat determinare pentru a ucide: pătrunzând eroic în palatul prezidențial, protagonistul manifestă un zel demn de ne-rodul și curajosul Ares. Dar Universul – în persoana președintelui – are o atitudine plină de o bunătate veselă și activă față de Archilochos, cu toate că intențiile lui nu prea au rămas secrete pentru ilarul înțelept. Capotul și amabilitatea președintelui sunt o reminiscență asociată cu chipul lui Goethe de Th. Mann și al arhivarului Lindhorst de Hoffmann, cu arhetipul unui vrăjitor-înțelept bun și șiret. Conform maximei ilare goetheene potrivit căreia forțele malefice, dorind întotdeauna răul, creează doar bine, chiar meschinul Fahrcks a servit într-un bine. Doar Fahrcks, surprinzându-l pe Archilochos literalmente în ștreang, a împiedicat sinuciderea prin propunerea sa ucigătoare, iar ea a condus doar la o conversație salvatoare cu înțeleptul.

Așadar, în povestirea „Grec caută grecoaica” Dürrenmatt întruchipează umanizarea mitului, practic elaborând conceptul „idilei ilare”. El tratează idila ilară ca stare constantă latentă, dar stabilă și firească a Universului, iar omul – ca pe o ființă, potențial echivalentă zeilor, predestinată pentru a crea armonie. Acest lucru este împiedicat atât de stereotipuri și închipuiri false privind binele, cât și de credința în rău. (Până la iluminarea lui, Archilochos, eroul ilar, a reușit să plătească tribut ambelor, cu toate că, în virtutea legităților „idilei ilare”, totul s-a terminat cu bine). Universul în mod ilar ajută omul să scape de aceste iluzii.

Paragraful trei, *Umanizarea mitului în cazul cronotopului prozei intelectuale diferit de cronotopul mitologemei de bază* (G. Stein) investighează invariantul fenomenului UM, în baza exemplului nuvelei „Lena liniștită”, pe parcursul analizei fiind argumentate următoarele afirmații.

Mitologema de bază latentă a textului – vechea legenda grecească despre Demetra-Persefona, această „Zeița Mamă a Pământului” [15, p. 139] – este redată structural de autor până la multiplele ei particularități, deși, se pare, destul de inconștient. (O astfel de corespundere deplină este o confirmare izbitoare a „tezei centrale” a lui Northrop Frey, a lucrărilor lui C.G. Jung, asociate cu „inconștientul colectiv” și a tezei lui M. Bahtin despre „memoria speciei”).

Umanizarea mitului se realizează tot atât de reușit prin această MB latentă a ca și prin MB evidentă. Sub masca unei simplități aparente, aproape banale, nuvela transmite metonimic cea mai importantă informație existențială: despre sacralitatea esenței individuale (liniștita Lena este metonimic echivalentă cu Demetra-Persefona [58, p. 248], aproape toate sensurile cuvântului „gentle” din titlul nuvelei prefigurând această informație); despre necorespunderea-neînțelepciunea-caracterul neîndurător și, în plus, calitatea iluzorie absolută, chiar a unei identificări parțiale a *non-totemului* și a adevărului. UM, creată de nuvelă, poate fi ușor transpusă în cazul traducerii dintr-o limbă (engleză) în alta (rusă): se pare că moștenește această posibilitate de transpunere a „mitului ca atare”, dezvăluită de C. Levi-Strauss [34, p. 218].

Generalizarea celor expuse mai sus ne permite să conchidem: a fost dovedit empiric invariantul umanizării mitului față de identitatea / non-identitatea cronotopilor textului literar și MB a lui, atât celei evidente, cât și celei latente.

Capitolul 3. Invariantul umanizării mitului față de raportul liniar/nelinier al compozițiilor prozei intelectuale și mitologemei de bază examinează problema în baza exemplului PI unde MB este mitul despre abolirea *non-totemului* morții. Aceasta ne permite să demonstrăm semnificația respectivei MB, precum și posibilitățile compoziționale pe care le oferă. Amintim că mitul despre abolirea *non-*

totemului morții (a se vedea: [64, p. 21], [49, p. 215-217]) conține mitologema despre alegerea dreaptă și mitologema alegerii nedrepte, definind două variante și o sub-variantă de dezvoltare a evenimentelor. Astfel, protagonistul face o alegere în fața *non-totemului* morții, care pare a fi de neînving. Dacă el tinde să anuleze moartea, atunci rămâne viu sau învie, fiindu-i conferită o *creștere existențială*. Dacă el, netinzând să anuleze *non-totemul*-moarte, doar vrea să se folosească de ceva din partea ei, atunci el moare, neprimind răsplata râvnită (variante: răsplata este iluzorie). E posibilă interferența mitologemei despre alegerea nedreaptă cu mitologema despre apocatastază: protagonistul „nevirtuos” este salvat, dar fără premii și apoteoză. (Narativul folcloric acoperă de multe ori ambele variante, povestind, de exemplu, despre doi frați).

Primul paragraf, *Umanizarea mitului în cazul corespunderii liniare a compoziției textului literar și a mitologemei de bază* (A. Camus; R. Akutagawa) demonstrează că romanul lui A. Camus „Străinul” (1942) și povestirea lui Ryunosuke Akutagawa „Domnișoara Rokunomiya” (1922) – opere ale PI, create în diferite timpuri, în diferite țări, în diferite limbi – sunt în esență similare: constituie UM prin intermediul mitologemei despre alegerea nedreaptă, urmând liniar compoziția ei. Dar în esența UM textele respective sunt destul de diferite unul față de altul: în „Străinul” UM constă în reabilitarea eticii ca bază a lumii și a omului prin intermediul „dovezii contrariului” aproape matematice; în textul artistic al R. Akutagawa UM se dezvăluie ca o informare despre sacralitatea esenței individuale și despre adâncă, deși de multe ori ignorată, atitudine de prietenie manifestată față de el din partea ființei-Universului. Să explicăm cele expuse mai sus, detaliind o serie de aspecte.

Romanul „Străinul”, după cum se cunoaște, se caracterizează și prin diverse influențe asupra culturii, și prin specificul limbii ([3, p. 83], [22]). Dar, în realitate, nu se cunoaște faptul că acest roman constituie un studiu dur și actual al întrebării existențiale: „Ce este adevărul?”. Cele mai înalte valori spirituale au fost foarte mult timp discreditate (cu ajutorul lor erau „argumentate” cele mai cinice crime împotriva esenței individuale); se putea crea următoarea impresie: etica nu este discreditată de minciună – etica însăși este o minciună directă, care trebuie să fie respinsă în numele adevărului.

Albert Camus a cercetat această situație prin modalități literare, cu o precizie matematică. Autorul a creat un personaj experimental, care posedă latent o calitate fantastică: Meursault este prezentat contextual ca un om care se află obiectiv în afara eticii. Caracterul său fantastic este confirmat de specificul corelațiilor sale

verbale: cu Anticristul – în textul romanului; cu Hristos – în prefața autorului la ediția americană. Dar calitatea sa de a rămâne în afara eticii Meursault nu o împarte cu nimeni (Hristos este Dragostea – Etica întrupată; Antihristul este anti-etic).

A. Camus demonstrează contextual: protagonistul poate fi postulat în orice fel, dar acțiunile sale vor fi fie etice, fie anti-etice. Ultimele – „plecăciuni” specifice *non-totemului* anti-etic – Meursault le practică în mod neobosit. Se creează o aluzie la mitologema despre ispitirea lui Hristos în pustiu de către diavol: sunt contrapuse alegerea dreaptă a Lui Dumnezeu-Om (refuzul Lui de a face plăcaciuni răului-*non-totemului*-diavolului) și alegerea nedreaptă a lui Meursault, fiind atras de „împărăția și slava” *non-totemului* fals.

Printre „plecăciunile” lui Meursault *non-totemului* sunt și unele imperceptibile [47, p. 114], și grotești. Astfel, potrivit declarațiilor lui Meursault, dragostea într-atât „nu înseamnă nimic”, încât, în general, „nimic nu s-a schimbat” atunci când moartea-*non-totem* îi ia mama – singura ființă pe care o iubește; iar Marie, iubita, dacă ar fi murit, i-ar fi devenit cu totul indiferentă. Ambele aceste „plecăciuni” *non-totemului*-neființei sunt aproape ireale: omul nu crede că odată cu pierderea persoanei iubite „nimic nu s-a schimbat”; aceasta contravine prea evident realității. Atenuând contradicția, autorul îi „separă” experimental și intelectul lui Meursault (o valoare supremă la fel compromisă): îi este lăsată doar o „minte” condiționată la cotidian.

„Împărățiile și slava”, primite de Meursault de la *non-totem* pentru slujirea neființei, se dovedesc a fi aproape ca o moarte necamuflată. Doar „împărățiile” lui Meursault, nu fără automulțumire poziționate de el ca deținerea a „cel puțin” și „măcar”, dar și ceva „real”, ar fi: „firul de păr al femeii”, chiar și unul singur, și moartea, care „va veni în curând”. Iar „gloria” lui Meursault este postulatul verbalizat de autor (prefață la ediția americană) că Meursault: a) este animat de „pasiunea pentru absolut și pentru adevăr”; b) „este de acord să moară pentru adevăr”. Dar postulatul este demascat cu fermitate de textul romanului. Căci episodul subînțeles anunță: „adevărul” mărturisit de Meursault nu este decât o minciună nerealistă, precum că moartea persoanei dragi „nu înseamnă nimic”. Textul denunță și elementara veridicitate a protagonistului. (Astfel, Meursault, la rugămintea proxenetului Raymond întocmește o scrisoare falsă de dragoste, al cărei scop este atragerea în casa lui Raymond a fostei lui amante și „pedepsirea” ei; Meursault depune mărturie la poliție că femeia agresată îl înșela pe Raymond, deși despre existența ei acesta știa doar din cuvintele proxenetului).

A. Camus, încercând să creeze succesiv un sistem de valori extra-etic și necontradictoriu, a ajuns – datorită înaltei precizii artistice a „Străinului” – la o con-

tradiție puternică. Umanist principial, el râvnea să salveze viața, „separând-o” chirurgical de etica și intelectul compromise. Dar în „resturi” a fost găsită doar moartea. Viața și etica s-au dovedit a fi echivalente până la inseparabilitate.

Mai mult decât atât, experimentul literar s-a încheiat cu o „evadare” bine conturată a protagonistului din sub-viața sa, unde-i sunt amputate etica și intelectul, în moartea conturată. Acest lucru este indicat prin: a) a doua - a cincea împușcături ale lui Meursault în „arabul” deja ucis de el; b) nedumerirea investigatorului, cauzată de „nefuncționalitatea” demonstrativă a acestor împușcături; c) identificarea, fără echivoc, a funcției lor de către Meursault: „Parcă am bătut la ușa nenorociri cu patru lovituri scurte”. Pentru omor ar fi fost de ajuns și prima împușcătură; dar atunci sentința ar fi putut califica omorul ca fiind din întâmplare, salvându-i lui Meursault sub-viața.

Așadar, analiza comparativă pluri-aspectuală a romanului „Străinul” relevă următoarea structură a „dovezii contrariului”, care reabilitează etica drept temelie a lumii și a omului. Personajul experimental „extra-etic”, investit cu misiunea contextuală de a aduce lumii vestea că viața și adevărul sunt fundamentale în afara eticii, servește incoruptibil anti-eticii ca adevăr și ajunge să ucidă într-un act de autodistrugere intenționată. Umanizarea mitului în romanul lui Camus „Străinul” constituie un salt existențial, extrem de actual pentru noosfera secolelor XX-XXI și se bazează pe o mitologemă foarte străveche: despre un protagonist care a considerat *non-totemul* atotputernic, a început să-l slujească devotat, găsindu-și pe această cale moartea.

Povestirea lui R. Akutagawa „Domnișoara Rokunomiya” se bazează, de asemenea, pe o mitologemă despre o alegere nedreaptă, dar prezentată într-un caz special: protagonistul face o alegere nedreaptă într-o formă foarte „atenuată” (se distruge doar pe sine). Din baza mitologică a povestirii fac parte și mitologemele caracteristice Japoniei: despre sfântul făcător de minuni în chipul unui vagabond cerșetor; despre zeitatea peisajului, care este asociată cu un lac. Subiectul este împrumutat din colecția de legende „Konjaku Monogatari”; dar, se pare că și chipul prototipului domnișoarei își are originile genetice din zeitatea șintoistă, spiritul locului [51, p. 475-476].

În scopul identificării sacralității esenței individuale, un astfel de motiv al divinității implicite s-a dovedit a fi foarte oportun. Akutagawa l-a dezvoltat, creând o aluzie subtilă, dar inteligibilă pentru cititorul japonez. Astfel, deja în al treilea alineat al textului chipul domnișoarei și lacul (concretizarea peisajului local), sunt în mod clar corelate între ele; menționarea în continuare a lacului este însoțită de toate evenimentele importante din destinul domnișoarei.

În povestirea lui Akutagawa mitologema alegerii nedrepte, desfășurându-se liniar, este reprezentată prin următoarele elemente de subiect.

Structura povestirii „Domnișoara Rokunomiya” reprezintă o serie de ispitiri pentru personajul principal, fiind în fața *non-totemului*-morții. Domnișoara face în mod succesiv alegeri nedrepte, de fiecare dată demonstrând *non-totemului* loialitatea sa. Domnișoara procedează astfel nu din insuficiență de curaj sau de fermitate (acestea-i sunt de ajuns pentru acceptarea stoică a morții și apoi pentru ca să compună poeme despre aceasta în fața morții), ci din convingerea că așa trebuie. Părinții au învățat-o să fie devotată față de *totem* (să fie întruchiparea aristocrației, frumuseții, fineții tandre și delicateței, să compună tanka, să cânte la koto, să păstreze fidelitatea), și să servească *non-totemului* – sub masca smereniei de a fi gata să renunțe la dragoste, la bucurie și la voința de a trăi. Inerția spirituală o determină pe domnișoară să nu facă niciun pas înapoi de la viziunea ei asupra lumii, nici pozitivă și nici negativă.

Punctul culminant survine în episodul morții domnișoarei Rokunomiya. Forțele supreme (călugărul-sfânt; lumina lunii) tind să-i ofere viață și încetarea necazurilor. Dar de la ea se cere cel puțin un minim de anti-loialitate față de *non-totemul*-morții; iar obiceiul de a se deda morții este prea puternic. Tocmai de aceea călugărul o caracterizează cu severitate pe domnișoară ca pe o „femeie de nimic”, iar sufletul ei nu-și poate găsi apoi liniștea. Sfântul nu a lăsat-o pe domnișoară la nevoie: după cum relevă analiza episodului final, sfântul, stând la porțile Sudzakumon, este preocupat de salvarea sufletului ei. Dar de salvarea a ceea ce este de nimic, prin definiție, nu ai de ce să te ocupi. Deci, prin cuvintele sale, „femeia de nimic”, doar se subliniază valoarea infinită a esenței individuale, chiar și a celui care toată viața a făcut alegeri nedrepte.

Așadar, umanizarea mitului în povestirea „Domnișoara Rokunomiya” este o informație implicită despre sacralitatea esenței individuale, despre prezența unui sens înalt în Univers, care are o aspirație etică, fiind „interesat” de caracterul adecvat al percepției sale din partea omului.

Paragraful doi, *Fenomenul cercetat în cazul conformității liniare a compozițiilor prozei intelectuale – diptih neevident – și a mitologemei de bază* (J. L. Borges) examinează un caz structural mai complicat: proză intelectuală, bazată pe mitul despre abolirea *non-totemului*-morții, este reprezentată de un diptih latent – prin cumulumul unor astfel de nuvele ale paradoxalistului J. L. Borges ca „Miracolul secret” (1943) și „Deutsches Requiem” (1946).

Am dovedit că nuvelele formează într-adevăr un diptih. Astfel, în ambele motivul de bază al subiectului este noaptea condamnatului în ajunul executării

(executarea fiind programată pentru ora nouă dimineața). În prima nuvelă, această executare este uciderea mișlească de către naziști a unei persoane nevinovate pentru că este evreu și intelectual. În a doua – răfuiala cu un comandant al lagărului de concentrare nazist, care și-a pătat conștiința prin cruzime sofisticată, specializându-se în mod deosebit pe evrei și intelectuali; cu un călău înverșunat, nepocăit chiar și în fața morții sale proprii. La fel ca „în oglindă” este și modul în care cei doi protagoniști folosesc fărâmele de timp care le-au rămas. Jaromir Hladik, înainte de execuție, reușește să treacă tot drumul, care-l separă de înălțimea etică absolută (mitologema despre alegerea dreaptă). Otto Dietrich zur Linde, dimpotrivă, caută, în orele rămase, să-și consolideze definitiv unirea sa cu răul (mitologema alegerii nedrepte).

Am demonstrat și faptul că diptihul folosește eficient dihotomia *totem/non-totem*. Dihotomia formează un *totem* ca un spațiu „secret” al unității a tot și toate, inclusiv al iubirii, în care – prin intermediul unui joc metonimic sofisticat, atribuit în general postmodernismului, inerent [14, p. 46] – are loc salvarea „secretă” a ambilor protagoniști (răsplata omului drept, milă față de omul păcătos) [67]. De exemplu, miracolul secret în nuvela omonimă poate fi caracterizată în felul următor. Protagonistul în fața morții-*non-totemului*, tinzând să-i salveze pe „toți”- *totemul* (pe sine, lumea și pe Dumnezeu) de *non-totem* – lipsa de sens – săvârșește o faptă eroică creativă: creează un text, grație căruia metonimic se dovedește a fi unul dintre „salvatorii secreți” borgesieni; iar Dumnezeu îl ajută în acest sens.

Așadar, am arătat că UM în diptihul borgesian este o informație contextual formată: absolut inalienabilă, deși de multe ori și baza „secretă” a ființei este miracolul unității și al dragostei; el are loc printr-un act de eroism creator al omului, de altfel cu ajutorul secret al lui Dumnezeu; sensul estetic al textului literar deține o calitate secretă a capacității salvatoare universale.

Al treilea și al patrulea paragraf – *Umanizarea mitului în cazul corespunderii neliniare a compozițiilor textului literar și a mitologemei de bază (Y. Aleshkovsky) și Mitul despre „ispitirea prin bine” ca mitologema de bază de tip special*, examinând formarea corespunzătoare a UM, constată, că în ambele două cazuri – în nuvela comică, „Adevărul despre Sancho Panza” (1917) de F. Kafka și în romanul comic de Y. Aleshkovsky „Cangurul” (1975) – corespunderea neliniară a compozițiilor PI și a mitologemei despre alegerea dreaptă se îmbină cu folosirea în calitate de MB a încă două mitologeme: mitul despre răs și mitologema specifică, identificată de noi, despre „ispitirea prin bine”. De asemenea, am reliefat că în romanul lui Y. Aleshkovsky UM se formează prin interferența suplimentară a mitologemelor indicate cu MB despre Ulise [56, p. 71-73]. Abordarea contextuală a

protagonistului – trickster-ul Fan Fanych – este identică cu interpretarea lui Ulise ca „erou al reînțoarcerii” (după T. Zhechev), care, cu un succes paradoxal, acționează „în pofida sortii” acolo, unde soarta este fatală (după A. Losev), reprezentând o paradigmă și a vicleniei, și a curajului pentru toate timpurile viitoare (după R. Torrance).

Cercetarea MB despre „ispitirea prin bine” – în baza nuvelei comice de Fr. Dürrenmatt „Mister S. în concediu” (1957), precum și textele comice ale lui Kafka și Y. Aleshkovsky conduc la identificarea în PI a secolului al XX-lea a unui tip special de mitologemă de bază, necunoscute anterior, dar previzibile luând în considerare „teza centrală” a lui Northrop Frye.

De specificat că există modificări ale mitologemelor antice, caracterizate prin trei indici: 1) potențialul apariției acestei modificări a mitologemei antice este cauzat de una dintre legitățile de bază ale conștiinței mitologice; 2) această transformare nu a fost formată de conștiința folclorică (potențialul apariției ei nu a fost realizat); 3) modificarea dată s-a dovedit a fi în mod explicit sau implicit formată de opera din PI ca mitologemă de bază a ei.

MB de acest tip le-am denumit ca fiind „mitologemele de bază, potențialul cărora este realizat în cadrul PI”. Din ele face parte mitologema despre „ispitirea prin bine”, identificată în discursurile narrative comice ale autorilor menționați; la Fr. Dürrenmatt acest termen fiind verbalizat de două ori: mai întâi de unul dintre personaje – „Mister D.” (însuși Dumnezeu), iar apoi și de narator. Mitologema despre „ispitirea prin bine” reprezintă o modificare a mitului despre abolirea *non-totemului*-morții, unde partea „ispitită” este protagonistul, care s-a dedicat slujirii răului-*non-totemului* iar partea „ispititoare” este binele-*totem*. Iar identificarea în PI din secolul al XX-lea a acestui tip special de MB, prognozabil datorită „tezei centrale” a lui Northrop Frye, confirmă ipoteza cu privire la eficiența aplicării acestei teze în cazul UM în PI.

Ținând cont că invariantul UM față de variațiile corelațiilor compoziției textului și MB au fost cercetate în baza exemplelor PI, în care mitologema indicată este reprezentată prin mitul despre abolirea *non-totemului* morții, atunci în același timp s-a demonstrat și formarea umanizării mitului prin intermediul acestei constante dinamice a ei.

Capitolul 4. Invariantul umanizării mitului față de abordarea tradițională / novatoare a mitologemelor de bază în proza intelectuală, examinând UM în textele lui H. Hesse, F. Kafka, Th. Mann, K. Čapek demonstrează următoarele: fenomenul literar cercetat este invariabil în raport cu variațiile cele mai capricioase ale abordărilor mitologemelor de bază din PI din secolul al XX-lea. Am considerat că

este util să identificăm invariantul respectiv în astfel de lucrări de proză intelectuală, în care una dintre MB este mitul despre răs, ceea ce permite, în primul rând, să subliniem suplimentar importanța și frecvența utilizării acestei constante dinamice a UM, și, în al doilea rând, să arătăm că utilizarea acesteia poate să contribuie la transformarea ilară a abordării obișnuite a altei MB a textului. Reamintim că mitul despre răs este o mitologemă care formează componenta ilară cathartică și poate fi descrisă succint după cum urmează: eroul ilar, după M. Bahtin [28, p. 88], creează în jurul său un spațiu ilar (baza sa indispensabilă fiind iubirea universală), în care se realizează multiplicarea *totemului* și / sau abolirea *non-totemului* (a se vedea: [52, p. 103-104], [57, p. 292-297]).

În primul paragraf – *Umanizarea mitului în cazul mitologemei de bază evidente: abordarea tradițională (H. Hesse)* – este cercetat relativ cel mai simplu caz al invariantului detectabile. El este reprezentat de romanul lui H. Hesse „Lupul de stepă” (1927), care, după cum am arătat, este inovator, nu numai în ceea ce privește forma sa (după R. Koester), dar și în esență: în acest roman răsul este identificat ca fiind un act filosofic salvator de înaltă spiritualitate. Am descoperit, în special, că teologia hesseană a răsului a fost formată de autor intenționat, ceea ce dovedește și declarația sa: anume Mozart și alți nemuritori sunt „conținutul adevărat al cărții” (apud [4, p. 153]). Dar principalul atribut contextual al „nemuritorilor” lui Hesse este tocmai răsul, care metonimic este echivalent cu „eternitatea”. Iar „eternitatea” după H. Hesse, este „lumea valorilor eterne, a naturii divine”: un om care a atins un anumit nivel, întotdeauna reușește să „ajungă” acolo; iar nemuritorii – Goethe, Mozart și alți oameni de tipul lor, oameni cu idei și realizări de înaltă spiritualitate, – invită cu bucurie încolo, ivindu-i-se în vise, în marile opere de artă, în teatrul magic (adâncurile tainice ale sufletului său) și chiar – nerecunoscuți – în carne și oase. În context, obținerea nemuririi într-un mod similar – prin dezvăluirea naturii sale înalte – este, în general, menirea fiecărui om, pe care el o presimte intuitiv.

Înțelegerea bazei mitologice a „răsului nemuritorilor” lui Hesse, precum și capacitatea de a salva a „nemuritorilor”, a originii lor ș.a., pe care am efectuat-o, conduce la concluzia poli-confesionalității. Din sursele ei grecești fac parte homerul „răs al zeilor” împreună cu celebra definiție aparținând filosofului antic Proclus: răsul zeilor este „energie generoasă îndreptată spre toate, și motivul acelei ordini care se găsește în lume”, sau „darul tuturor binecuvântărilor” pe care „poetul pe bună dreptate le numește cu răs neoprit” (apud [35, p. 320]). „Nemuritorii” lui H. Hesse își datorează existența lor și conceptului de „Bodhisattva” în Mahayana. Această este o idee antică indiană despre cei care au atins iluminarea și ar putea să se bucure de fericirea veșnică, dar au revenit în samsara, cu scopul de a ajuta la

iluminarea altora. Ideea de „sfinți ascunși” (Pablo în vorbele Herminei), sau de înțelepții secreți, pe a căror sfințenie se sprijină lumea, Hesse ar fi putut s-o ia din iudaism. O sursă mitologică suplimentară a ideii hessiene despre râsul divin dătător de viață putea fi cosmogonia ilară a cunoscutului papyrus din Leyden (Dumnezeu creează lumea prin hohote de râs, iar moartea în general nu există), identificată de arheologul francez S. Reinach.

S-a demonstrat că romanul efectuează o abolire comică a morții: Hermine nu este ucisă; Harry este „condamnat” la viață veșnică; și din moment ce, după H. Hesse, soarta lui Harry este soarta „fiecărui om”, atunci – prin intermediul efectuării pragmaticei comice hessiene – fiecare este „condamnat” la viață veșnică. Am constatat că H. Hesse, în primul rând, consideră vocea esenței individuale drept instanță supremă (Harry acceptă cerința nemuritorilor, doar pentru că ea este în armonie cu esența sa, și numai după ce află că nu există nicio sancțiune pentru refuz [66, p. 117-118]), și, în al doilea rând, este implicit idilic. Căci, după Schiller, idila este armonia omului cu sine însuși și cu lumea. Iar fraza finală a romanului dovedește anume acest lucru: eroul tinde spre aceea, ca într-o zi să se învețe a râde, Universul, în schimb – în persoana lui Mozart și Pablo – așteaptă acest lucru.

Toate acestea oferă motive pentru a afirma că în romanul „Lupul de stepă” UM apare în cazul elaborării contextuale a unui concept particular, desemnat de autor ca „râs al nemuritorilor”, care include în sine o teologie specială a râsului și, în consecință, pragmatica mântuirii umane și transformării Universului.

Al doilea paragraf – *Umanizarea mitului în cazul mitologemei de bază latentă: o abordare novatoare, care se îndreaptă spre interpretarea uitată (F. Kafka, Th. Mann)* – dezvăluie o tradiție specială în literatura europeană, cercetând UM în nuvela kafkiană „Adevărul despre Sancho Panza” (1917). Nuvela redă modul cum protagonistul a reușit foarte iscusit să-l ispitească pe drac cu binele, așa încât acela s-a transformat într-un arhetip comic al apărătorului binelui. Iar tradiția, reprezentată de numele J.W. Goethe, F. Kafka și Th. Mann, este următoarea: utilizând într-un mod ilar, triksterian reminiscențele „Cărții lui Iov”, să realizeze intenția inerentă însăși mitologemei – programul abolirii *non-totemului*-morții cu forțele comune ale lui Dumnezeu și ale omului [48].

De exemplu, în „Faust” de Goethe, în schimbul legendei despre agoniile neprihănitului (Iov) este dată istoria salvării predeterminate de Dumnezeu a păcătosului renumit (Faust), care și-a vândut sufletul diavolului. Trikster binefăcător la Goethe este însuși Dumnezeu; Dumnezeu practic verbalizează postulatul neputinței răului; astfel sunt accentuate acțiunile armonizante ale lui Dumnezeu. La F. Kafka sunt accentuate acțiunile armonizante ale omului. Sancho face o alegere dreaptă în

fața *non-totemului*-răului: protagonistului îi este contrapus un drac, care-i obligat să-l distrugă și prin el să provoace o mulțime de necazuri. Dar triksterul Sancho într-un mod comic, folosind romanele cavalerești, se eliberează de predestinarea teribilă și pe sine și Universul, și chiar pe drac: îi dă un nume omenesc (Don Quijote), îl ispitește fiind în slujba binelui și nu-l lasă în voia sorții. Nuvela kafkiană, în acest mod, formează și completarea comică a conceptului de „Dumnezeu” din mitologema despre Iov: Dumnezeu poate permite forțelor răului să intervină în viața unui om, dar tot El neapărat va ajuta omul liber, omul-trickster, fără durere, și chiar în beneficiul său și pentru alții să anuleze răul și să armonizeze Universul. Iar în tetralogia „Iosif și frații săi” naratorul mannian verbalizează caritabil și triksterian anume aspectul cooperării între Dumnezeu și om. Așa cum am arătat, aceste texte, folosind mitul despre râs, realizează o interpretare eticizantă a MB latente (mitologemei despre Iov) – o abordare atât de novatoare a ei, având originea în interpretarea de mult uitată. Ceea ce înseamnă că mitul despre râs poate contribui la transformarea comică armonizantă a abordării tradiționale a altor MB a textului care constituie umanizarea mitului.

Al treilea paragraf – *Fenomenul analizat în cazul mitologemei de bază evidente: abordarea novatoare, care contribuie la restabilirea mitologemei latente și pierdute (K. Čapek)* – relevă că în nuvela lui Karel Čapek „Spovedania lui Don Juan” (1932), conștiința mitologică realizează armonizarea de mai departe a conceptului „Don Juan”. Posibilitatea și necesitatea sa sunt confirmate de influxurile mitologice ale multor scriitori și filosofi. Inclusiv și afirmațiile lui Jose Ortega y Gasset, fundamentale pentru abordarea noastră a nuvelei: „legenda despre Don Juan” este interpretată de filosof ca „mitul despre sufletul omenesc”, fiind asociată cu „aromele carnavalești ale barocului Sevillian” [38, p. 41-42].

„Spovedania lui Don Juan” este unul din apocrifele comice ale lui Čapek; deci, prin urmare, naratorul într-un mod ilar-carnavalesc [29] promite să dezvăluie secretul caracterului sacru, atotcuprinzător de important, care este indisolubil legat de Don Juan. Dar întrebarea dacă această promisiune comică este îndeplinită de „Spovedanie”, găsește doar răspunsuri indirecte, și chiar contradictorii în literatura de specialitate. Argumentăm un răspuns direct și pozitiv la această întrebare. Am demonstrat că UM în nuvelă este realizată ca o purificare a conceptului de „Don Juan” de ideea care i-a fost inoculată a libertății „demonice” de a distruge; iar libertatea pozitivă a protagonistului este confirmată de apelul pe care Don Juanul lui Čapek îl aruncă morții. Conceptul de „Don Juan” este transpus aici într-un nivel nou: libertate pozitivă are nu doar protagonistul, ci „toți”. Contextual protagonistul

parcă împărtășește cu alții calitatea sa superioară, iar ei îl salvează din infern, prin conștientizare și vorbire încalcând principala trăsătură a infernului – impermeabilitatea sa.

Analizând cea mai veche bază mitologică care contribuie în special la UM în această nuvelă comică de K. Čapek, am găsit și identificat o subspecie deosebită de MB latentă „subspecia *mitologeme pierdute*”. Mitologema antică face parte din această subspecie, în cazul în care fiind pierdută de omenire, ea este cel puțin parțial recreată de vreun text literar ca MB a sa, și, prin urmare, poate să se dovedească drept identificată în cadrul analizei sale (luând în considerare diferite legități ale evoluției conștiinței mitologice antice sub aspectul umanizării mitului). Prin urmare, pentru prima dată este identificată și confirmată empiric posibilitatea principală, analizând PI sub aspectul umanizării mitului, de a restabili structura „mitologemei pierdute”, care în calitate de MB este parțial reconstituită de respectiva PI.

Deoarece în acest capitol invariantul UM față de la variațiile abordărilor MB a fost cercetat în baza exemplelor de PI, unde una dintre MB a fost mitul despre răs, a fost demonstrată și formarea umanizării mitului prin intermediul acestei constante dinamice ale UM.

Capitolul 5. Invariantul umanizării mitului față de interferența mitologemelor de bază dezvăluie invariantul respectiv în raport cu următoarele cazuri speciale: una dintre mitologemele interferente PI constituie ea însăși umanizarea mitului; una dintre BM interferente se opune activ umanizării mitului; este exemplul auto-interferenței uneia dintre MB (interferează modificările ei cea mai veche și cea mai tardivă).

În primul paragraf, *Fenomenul studiat în cazul interferenței mitologemelor de bază, una dintre care constituie umanizarea mitului (R. Walser)*, cazul menționat este reprezentat de o mică nuvelă „Nora lui Ibsen sau Cartofi prăjiți” (1925) de Robert Walser – unul „dintre cei mai importanți autori de limbă germană ai secolului al XX-lea” [39, p. 301] (după S. Sontag), al cărui proză scurtă, după J.M. Coetzee, este mai strălucită.

Am demonstrat că mitologemele de bază ale nuvelei walseriene constituie mitologemele despre catabază (v.: [55, p. 152-153]) și despre interdicția extra-etică care trebuie să fie încălcată. Ele sunt folosite de autor, „în imitația” piesei „O casă de păpuși” de H. Ibsen; R. Walser în mod intenționat și ilar îndreaptă principala deviere etică din piesa ibseniană. Căci H. Ibsen, râvnind cu pasiune să elibereze esența individuală măcar al cuiva (al Norei) de „vina” universală, credea că pentru aceasta este inevitabil necesar de a trata pe altcineva ca pe un „loc gol” (nimeni),

atribuindu-i o „vină”, oricare ar fi ea, dar inevitabilă. O astfel de deviere, percepută de Ibsen drept chin inevitabil al sufletului de către trolli, era interpretată de Berdiaev ca o pierdere grea a „Dumnezeului celui viu” de către acest dramaturg remarcabil, căutând cu curaj „înălțimi divine” – o pierdere apărută din cauza „crizei umanismului” [31, v. 2, p. 211-212]. Din punctul nostru de vedere, devierea a fost determinată de tendința, caracteristică nu numai pentru Ibsen, de a se considera inseparabil de vina sa (iar aceasta se găsește întotdeauna) și prin aspirația spre sacrificiu, de altfel anti-etică de a se „autoanula” o dată cu vina sa, echivalând-se pe sine și totodată și vina lui cu un „nimeni”. Considerăm un astfel de anti-umanism ca o variantă de subordonare ideii „Universului rău”, perceput ca ceva obiectiv. (O opunere genială a lui H. Ibsen față de o astfel de subordonare este crearea conceptului de „Peer Gynt”: vinovatul este salvat de la exterminare-topire de către Topitorul de nasturi, deoarece încă „era el însuși” – chiar dacă numai în inima iubitoare a lui Solveig; metonimic aceasta înseamnă salvarea tuturor).

După cum am arătat, R. Walser, prin nuvela sa, îi „alungă” pe „trolli” ibsenieni ai anti-umanismului, ceea ce și explică funcția sa cathartică: autorul formează convingător în manieră comică și mitologică o imagine a lumii, dezmințind postulatul că omul este un „nimeni”. În acest scop, Walser adaugă încă trei mitologeme la cele de bază din „O casă de păpuși”: mitul despre râs; mitologeme despre punerea la încercare a protagonistului de către Marea Mamă sub aspectul consistenței sale magice și mitologema afiliată privind încercările matrimoniale ale eroului, sau „sarcinile dificile” [68, p. 240]. Anume ultima dintre ele – o variație a servirii magice – formează motivul comic despre încercarea de control a protagonistului prin Nora, sub aspectul capacității protagonistului de a dori cartofi prăjiți (căci un „nimeni” nu poate așa ceva).

Am reliefat că nuvela lui R. Walser îndreaptă devierea ibseniană dând în mod tricksterian nu numai un alt curs evenimentelor („O casă de păpuși” fiind o piesă de teatru, totul poate fi „re-jucat”), dar, de asemenea, efectuează și o transformare metafizică comică a piesei „O casă de păpuși”.

Nuvela începe în acel moment metafizic al piesei, când conceptul de „Nora lui Ibsen”, care include anti-umanismul, este deja format și ai ce să transformi. Walser, descriind o reprezentare teatrală, formează tricksterian sentimentele și gândurile Norei lui Ibsen (și nu ale actriței care o joacă), soțul căreia dintr-o dată a dat jos de pe el „înzorzonarea moralizării lașe”, „zâmbind” anticipat. În același timp, parcă admitând întru totul postulatul ibsenian, precum că Helmer este personificarea josniciei și vinovăției, Walser își formează tricksterian postulatul. Și anume,

Walser postulează implicit, în mod comic, josnicia prin veșmântul negativ pe care îl poți da jos, iar existența – drept inseparabilă de esența fiecărei persoane. Acest postulat tricksterian umanizator are suport și în MB, și spațiul literar ibsenian: 1) motivul MB, atunci când un personaj, dând jos pielea de animal, își schimbă chipul de animalul în cel de om; 2) conform afirmațiilor lui Peer Gynt, coada, pe care i-au impus-o trollii, el, omul, va fi întotdeauna capabil s-o dezlege, iar veșmântul impus de ei – să-l dea jos.

Gestul walserianului Helmer anulează metonimic nișa „nimeni”/ „loc gol” ca accesoriu indispensabil al Universului. Căci prin toate eforturile dramaturgului Helmer este personificarea vinei (la fel ca și Nora – personificarea esenței individuale). Și dacă el „aruncă” josnicia și, respectiv, vina, atunci ele, pur și simplu, nu rămân în lume. Nora și publicul (personajele walseriene) – metonimic „toți” – scăpa de frica ibseniană și de încrederea lui că Universul trebuie să conțină în mod obligatoriu nișa „răului”, pe care cineva trebuie să o completeze neapărat cu sine însuși. Universul este transformat într-o stare paradisiacă.

Așadar, am arătat că UM în nuvela cercetată are loc prin faptul că Walser creează un model comic deosebit al Universului, în care nu există nici vină și nici josnicie, în care este salvată – dotată cu existență inseparabilă – esența individuală al fiecărei persoane (și nu doar al celor aleși, ca la Ibsen); creează, putem spune, un model paradisiac al Universului, transformând în mod comic conceptul de „Nora lui Ibsen”.

În paragraful doi, *Fenomenul cercetat în cazul interferenței mitologemelor de bază, una dintre care se opune activ umanizării mitului* (G. K. Chesterton; T. Pratchett), în calitate de MB, care se opun activ umanizării mitului, sunt examinate mitologemele despre destinul vitreg și Apocalipsa.

Este arătat că G. K. Chesterton, în nuvela „Destinul vitreg al familiei Darnaway” (1926), constituie umanizarea mitului, utilizând în mod creativ interferența contrastivă a mitologemelor de bază (a MB negative despre destinul vitreg de neînving și a MB pozitive despre *totemul* care învinge *non-totemul*). Autorul desfășoară tema libertății voinței și posibilității fericirii, ridicate metonimic la rang de lege universală, identică mitologemei-dihotomiei *totem/non-totem*. Forța „destinului vitreg” impresionează mult, însă, în cele din urmă, se dovedește a fi o iluzie, rodul unei înșelăciuni meschine. Înțeleptul părinte Brown, preot îndemnat de credința în libertatea omului, scoate la iveală adevărul: nu a fost vorba nici de suicid, nici de nebunie, nici chiar de blestem (Darnaway a fost omorât de un escroc, care a născocit legenda despre destinul vitreg al familiei Darnaway); Adelaida este liberă să se mărite cu omul iubit și să fie fericită. Contextual, *totemul*, adevărat și atotbucurător, reprezintă totalitatea conceptelor „Dumnezeu”, „lumina zilei”, „libertatea,

curată și neprihănită ca florile primăverii”, „voința omului, devenită liberă prin voia Domnului”. Pe când *non-totemul*, fals și vulnerabil, este reprezentat în text drept „moarte și destin neîndurător”, „întuneric”, „omor sau suicid”, „prostie” și „superstiție argumentată științific”, care nu este cu nimic mai bună decât „superstiția mistică” [45]. Utilizarea pe larg în nuvela lui Chesterton a unei asemenea MB, precum dihotomia *totem/non-totem*, demonstrează posibilitatea constituirii în PI a umanizării mitului prin intermediul acestei constante dinamice a ei.

S-a constatat că în nuvela comică-fantezie a lui T. Pratchett „Hoțul timpului” (2001) constituirea UM este realizată prin interferența mitologemei despre Apocalipsă cu mitul despre răs și mitul despre abolirea *non-totemului* morții. UM este redată ca o abolire ilară a Apocalipsei, care include în sine reinterpretarea umanizantă a conceptului „Apocalipsă” și a semanticii apocaliptice. Și, deoarece o asemenea reinterpretare se observă în atâtea fenomene culturale eterogene, precum nuvela comică-fantezie a lui T. Pratchett, filosofia lui N. Berdeaev, serialul televizat „Supernaturalul” de E. Kripke, ea poate fi examinată ca o tendință interculturală stabilă [63].

Așadar, MB care se opun foarte activ umanizării mitului (despre Apocalipsă, despre destinul vitreg neîndurător) pot fi utilizate cu succes în PI pentru constituirea umanizării mitului prin intermediul interferenței lor cu mitologemele care prezintă UM.

În paragraful trei, *Umanizarea mitului în cazul auto-interferenței unei mitologeme de bază: modificărilor ei mai vechi și tardive* (D. Harms), constituirea UM se examinează prin exemplul nuvelei „Bătrâna” (1939), considerată de mulți cercetători drept culminație a creației lui Daniil Harms. MB auto-interferentă este prezentată de mitologema despre Marea Mamă. Interferează două modificări ale ei: despre Marea Mamă bună și despre Marea Mamă rea (a doua modificare, mult mai tardivă, a fost generată de etapa sacrificărilor [46]). UM se constituie prin interferența acestor modificări cu încă trei mitologeme: despre catabaza Marii Mame bune; despre uciderea Marii Mame rele; despre contopirea protagonistului cu *totemul*-viață sau cu *non-totemul*-moarte (prin gesturi și/sau contact verbal). „Povățuirea” mitologică a nuvelei, strâns legată de caracterul ei cathartic, se sprijină pe chipurile arhetipice ale Marii Mame și ale Făcătorului de minuni (a se vedea: [62, p.159-164]). Concretizarea povățuirii este următoarea: nu trebuie să te închini răului *non-totem*, chiar dacă el te invită insistent s-o faci; nu trebuie să încetezi de a săvârși minuni luminate, altfel vei rătăci aiurea prin infern, până nu vei înțelege acest lucru; nu trebuie de uitat că omul este chemat să armonizeze eticizant Universul, iar transformările benefice ale Universului îi oferă vădit sau latent ajutorul salvator.

Capitolul 6. „Teza centrală” a lui Nortrop Frye cu aplicare la umanizarea mitului: mitologema despre apocatastază, relevând mitologema dată în calitate de MB a prozei intelectuale a secolului al XX-lea, confirmă una dintre ipotezele noastre privind eficiența aplicării „tezei centrale” a lui N. Frye la fenomenul literar UM în PI în procesul analizei comparatiste. Succinta trecere în revistă a problematicii respective (expusă la începutul capitolului) relevă un șir de aspecte însemnate.

C.G. Jung interpretează conceptul „apocatastazei ca reabilitare deplină” [18, p. 1355] în mod integral și bine orientat drept „image legendară” și „idee profundă” [17, p. 72]). Bunăoară, el ridică apocatastaza la nivelul motivului mitic al „ieșirii tuturor”, relevat de L. Frobenius, sau *Allausschlupfen* („eroul, ieșind din pânțele balenei, îi eliberează și pe părinții săi, și pe toți ceilalți, înghițiți de monstru” [19, p. 261]. Jung accentuează că părinții elini ai Bisericii „își impuneau îndeosebi punctul de vedere asupra faptului că la venirea sfârșitului tuturor timpurilor Mântuitorul va reda orice lucru în chipul său de început și desăvârșit”, totodată citând un șir întreg de teze apocatastatice din Noul Testament [17, p. 72]. Bazându-ne pe elaborările lui C. G. Jung și pe informația relevată de el (termenul este inclus în „A Glossary of Jungian Terms”, elaborat de C. Chalquist: „Apocatastaza: renaștere sau refacere generală” [5]), noi formulăm esența mitologemei în felul următor: *non-totemul*-moartea înghite (răpește) o mulțime (toate) viețuitoarele, însă după aceea fiecare dintre ele revine la viață-*totem* (renaște, reapare în chipul său adevărat). Am relevat de asemenea că relicele mitologemei sunt prezente în basmele de tipul AT410, precum și într-un șir de legende folclorice (despre orașul nimerit în locus-ul morții, salvat ulterior; despre coborârea lui Isus Hristos în iad și scoaterea de acolo a celor, care au fost luați prin moarte; despre catabaza lui Quetzalcoatl etc.). Noi am examinat geneza ipotetică a mitologemei despre apocatastază ca o veche expresie a recomandării eticizante, formate de dihotomia *totem/non-totem* („Străduiește-te să servești viața și să abolești moartea moartea”) și am relevat potențialul dezvoltării ei în PI, legat de evoluția conceptului „toți”. Astfel, într-un moment oarecare „toți” s-au dovedit a fi o întregă omenire și chiar tot conglomeratul de viețuitoare, departe de numărul celor șapte iezi din poveste sau al oamenilor nimeriți cândva în burta balenei. La această mitologemă poate fi referită și ideea filosofului antic grec Origene, care postulează izbăvirea finală a tuturor ființelor spirituale, inclusiv a îngerilor decăzuți și a însuși diavolului (este format conceptul „toți”, care include în sine și fapăturile fantastice). Explicând originea etică a acestei idei, N. Berdeaev scrie: „Origene, spunând că Isus va rămâne răstignit pe cruce, iar Golgota va continua până când în iad va rămâne măcar o creatură, a exprimat un adevăr etern” [30, p. 234].

Noi, de asemenea, am arătat că mitologema despre apocatastază se află într-o situație informațională controversată. Prezintă multilateral, după cum menționa C. G. Jung, în „colectivul inconștient” și fiind MB a multor opere literare, această mitologemă practic nu se observă în sfera conștientului: fiind bine cunoscută doar specialiștilor, ea aproape că nu există în sfera conștientului comun. Mai mult decât atât, în perceperea obișnuită mitologema despre apocatastază de fapt este înlocuită printr-o proprie denaturare, tardivă și aproape ca în oglindă cu mitologema despre apocalipsă, pieirea finală totală. Discordanța situației informaționale este condiționată, pesemne, de faptul că astăzi conștientizarea apocatastazei trebuie realizată deja la un alt nivel, corespunzător mentalității secolului al XXI-lea sau, în termenii UNESCO, epocii „umanismului nou al sec. al XXI-lea” [32].

Paragraful I, *Teza lui Northrop Frye și treptele apocatastazei formate de proza intelectuală (J. L. Borges; Fr. Dürrenmatt; A. Bitov)*, demonstrează că modificarea de către Origene a apocatastazei – despre salvarea făpturilor demonice după multe ere eonice – își află corespunderile de subiect în PI a sec. al XX-lea. (Astfel este confirmată teza lui Northrop Frye privind moștenirea-transformarea structurilor mitologice de către literatură). Probabil, cauza constă în faptul că PI a sec. al XX-lea, tinzând spre eficiență maximă a emancipării esenței individuale de la *non-totemul-rău-iad*, recurge la variante extreme până la fantastic. Altfel spus, pentru PI a sec. al XX-lea – cu emanciparea ei bine-orientată esența individuală de la *non-totem-rău* – „a-l salva pe diavol din iad” este la fel de firesc, precum pentru literatura Renașterii, cu emanciparea senzualității, era firesc de „a-l băga pe diavol în iad” (glumă-alegorie din perioada Renașterii, redată sugestiv în „Decameronul” lui G. Boccaccio).

Am examinat consecutiv: „eonul Borges-Swedenborg” – textul lui J. L. Borges „Emanuel Swedenborg” (1979); „eonul Dürrenmatt” – nuvela lui Friedrich Dürrenmatt „Mister S. în concediu” (1957); „eonul Bitov” – romanul „Casa Pușkin”; „eonul Kafka” – nuvela comică „Adevărul despre Sancho Pansa” (1917). Am demonstrat că în „eonul Borges-Swedenborg” făpturile demonice (anume în ele se transformă după moarte oamenii, deprinși să-și aibă desfătărilor în rău-distrugere), într-atât nu-și sesizează suferința de pe urma detașării de esența-etica-Dumnezeu-*totemul* individual, încât starea lor poate fi definită drept „fericire”, cu toate că nu se pune la îndoială caracterul ei prejudicios. (Contextual, Dumnezeu permite aflarea demonilor în iad doar fiindcă acolo ei sunt fericiți). Se relevă că în „eonul Dürrenmatt” mister S. (S. – satana) nu este despărțit de Dumnezeu. Însă mister S. este atât de îndepărtat de esența sa individuală, încât poate fi „cinstit și conștiincios”, fără a-și pune întrebări, dintr-o încredere aproape infantilă față de

„principalul”, să îndeplinească „muncile grele la care este supus” (funcția de ispititor și călău). Dar despre existența esenței menționate mister S. este inițiat într-atât de clar, încât îl roagă pe mister D. să-i ofere un concediu de trei săptămâni, cu intenția să-l folosească în scopul facerii de bine, lucru la care a „visat întotdeauna”. Reiese că starea internă a făpturii demonice în „eonul Dürrenmatt” este mai bună decât cea din „eonul Borges-Swedenborg”. S-a constatat că în „eonul Bitov”, în „splendida sa capodoperă, romanul „Casa Pușkin”, [6, p. 2] (1978), căruia îi sunt caracteristice diferite „intenții de joc” [7, p. 88-89], demonul (Mitișatiev) capătă senzația durerilor sale, însă imaginea lumii este de așa natură, încât izbăvirea firii sale demonice depinde doar de el însuși. Doar culmea pizmei și visărilor sale este transformarea lui în făptură omenească, iar textul comunică metonimic și comic că așa ceva este posibil. În „eonul Kafka” diavolul, alegând slujirea eticii, s-a transformat în om într-o definitivare comică, încât a devenit pentru omenire un simbol comic al unui asemenea serviciu, dar și o preîntâmpinare că acest lucru trebuie totuși realizat omeneste. Așadar, am arătat că, formând „eonele apocatastazei”, PI a sec. al XX-lea în mod ilar „salvează din infern” făpturile demonice, aducându-le la starea nobilă de om, din care ei – după Borges-Swedenborg – cândva „au decăzut”. De fapt PI a constituit o modificare a mitologemei despre apocatastază, unde conceptul „toți” include și făpturile demonice.

Paragraful doi, *Realizarea apocatastazei: Paul; Proust (M. Sebastian)* arată că în romanul „Accidentul” (1940) al celebrului scriitor român Mihail Sebastian – prin utilizarea creativă a MB despre catabază și despre Marea Mamă – este formată modificarea „planetară” a apocatastazei. Doar apocatastaza este efectuată de narator metonimic în raport cu „toate” făpturile imaginii lumii, formată de text: cu oamenii (Marcel Proust), cu personajele (Paul Swann, Marcel) și cu animalele (ursulețul). Să explicăm în detaliu cele de mai sus.

Contextual – prin aluzii direcționate spre epopeea lui M. Proust – M. Sebastian realizează o identificare metonimică latentă a lui Paul al său cu Swann și Marcel ai lui Proust, precum și cu însuși M. Proust [65]. Paul este salvat prin catabaza efectuată de dragul lui de Marea Mamă: Nora își scoate iubitul din infern – din iadul său interior, care-l atrage pe Paul spre moarte. Esența catabazei: *totemul* (persoana care iubește) salvează *totemul* (persoana iubită) din locus-ul *non-totem*-moarte; Marea Mamă este întruchiparea antropomorfă a Universului, sau „Mama animalelor”, „Mama neînsoțită”; mai târziu, ea a început să fie percepută și ca soție, în special, ca „Mama Terra”. Linia de subiect a catabazei este confirmată metonimic de episodul ascensiunii periculoase la schi ale lui Paul și ale Norei pe timp de viscol, când Nora este conducător; scopul fiind locus-ul paradisiac (Bach, bise-

rica veche din Braşov); iar moartea o ameninţă şi pe salvatoare însăşi. Geneza mitologică a Norei din Marea Mamă este întruchipată rafinat-metonimic şi variat [65, p. 188-190]. Aşa sunt, de exemplu, episoadele „florale” (cu liliac; cu garoafe: grija Norei de floarea din butoniera lui Paul, după I. Băicuş constituie un ritual magic, simbolizând aspiraţia ei de a-l readuce la viaţa de Paul însuşi). Aşa sunt şi episoadele „cu ursul” (ursuleţul salvat şi prăpastia Ursului). Acestea sunt completate de un episod al căsătoriei „de ghicire a trăsăturilor” Marii Mame (după V. Propp) – rezolvarea de către Paul a „secretului” tainic al Norei: „Eşti minunată, Nora. Există o armonie între tine şi tine; şi anume armonie se numeşte frumuseţe”.

Aspiraţia apocatastică a romanului este subliniată în mod paradoxal şi de denumirea lui. Paul credea că, în general, nu poate fi salvat; spre aceasta conducând „accidentul”, care a avut drept consecinţă faptul că Paul şi Nora s-au cunoscut.

Remarcăm faptul că motivele care descind din mitologema Marii Mame, în general, sunt caracteristice multor lucrări ale PI româneşti din secolului al XX-lea. Astfel, în romanul lui M. Sadoveanu „Creanga de aur” (1933), motivul iubirii dintre Marea Mamă (tânără împărăteasă Maria) şi alesul său (magul Kesarion Breb), este identificat ca fiind „o creangă de aur care va luci în sine, în afară de timp” [21, p. 346]. Îmbinarea ideilor despre Universul „rău” şi Marea Mamă „rea” (Emilia), care a pus stăpânire pe Ladima, protagonistul romanului lui C. Petrescu „Patul lui Procust” (1933), provoacă sinuciderea acestuia. Şi „Domnişoara Christina” (1936) de M. Eliade este în mare măsură determinată de mitologema Marii Mame rele; spre imaginea Marii Mame converg genetic şi numeroase alte personaje ale sale, printre care Ileana („Noaptea de Sânziene”, 1955), Țigăncile („La țigănci”, 1959), Oana („Pe strada Mântuleasa”, 1968).

Paragraful trei, *Realizarea apocatastazei: Lujin; Dostoievski (Vladimir Nabokov)*, relevă faptul că V. Nabokov a constituit apocatastaza în lucrarea sa „Apărarea Lujin” (1929), utilizând principala contradicție etică din creația lui Dostoievski. Dostoievski, apologet temerar al omului, ca atare, totuși nu-și considera unele dintre personajele sale, de exemplu, pe Lujin, în general ca fiind oameni: metonimic îi „strivea” ca pe niște insecte. Nabokov creează un text în care personajul numit Lujin metonimic este asimilat cu Dostoievski: Lujin-copilul a strivit intenționat gândacul, cu care s-a jucat anterior. Nabokov creează un Univers special (acesta este format dintr-un personaj, care a strivit o făptură, cu care mai întâi s-a jucat, și această făptură), unde Lujin, Dostoievski și gândacul sunt esența a „toți”. Lujin apoi, de asemenea, este distrus, dar metonimic el își găsește salvarea-restabilirea finală, grație faptului că Nabokov folosește două mitologeme antice:

despre catabază; despre Marea Mamă și alesul ei. Din moment ce Lujin este echivalat cu Dostoievski, și cu gândacul, apoi metonimic sunt salvați toți [42].

Așadar, înțelegerea UM în acest capitol denotă faptul că IP a secolului al XX-lea a întruchipat o nouă modificare a mitologemei despre apocatastază, în care conceptul „toți”: a) se extinde asupra creaturilor fantastice; b) este planetar.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetarea comparativă sistemică efectuată în lucrarea dată relevă pentru prima dată fenomenul literar al umanizării mitului în proza intelectuală a sec. al XX-lea anume ca unul integral și, totodată, uniform identificabil.

După cum se știe, pentru prima dată fenomenul UM a fost identificat, denumit și delimitat de către Thomas Mann (1942); conceptul cu același nume a fost preluat din sfera inconștientului, iar termenul a intrat stabil în circuitul științific. Totuși, fenomenul nu a devenit obiect al cercetărilor științifice sistemice, bazate pe un asemenea set de materiale, , cum ar fi lucrările reprezentative ale PI a sec. al XX-lea.

Astfel de cercetare a fenomenului literar UM a devenit posibilă datorită utilizării unui instrumentar aparte – a componentelor concepției umanizării mitului. Cele mai principale sunt trei constante dinamice ale umanizării mitului (cele mai mult generalizate din structurile mitologice străvechi, care formează UM): dihotomia *totem/non-totem*, mitul despre abolirea *non/totemului* morții, mitul despre răs. Concepția umanizării mitului ca experiență a cercetării sistemice a unui fenomen omonim se bazează pe un șir de descoperiri ale gândirii umanitare din sec. XX. Un loc aparte îl ocupă abordarea interpretativă a lui Clifford Geertz, „teza centrală” a lui Horthrop Frye, dihotomia *totem/non-totem* (Olga Freidenberg), precum și elaborările lui M. Bahtin, V. Propp, K. Kerényi, C. G. Jung, M. Eliade, A. Schweitzer, E. Fromm, K. Jaspers. În linii generale, conceptul face posibilă dezvăluirea și identificarea acelor sensuri profunde, care, fiind prezente în sfera inconștientului și formând catharsisul, nu devin realizări ale conștientizării fără o analiză specială.

În lucrare se stipulează pentru prima dată definiția științifică a fenomenului literar al umanizării mitului, care se caracterizează prin totalitatea următoarelor însușiri: plenitudinea; non-contradicția internă; identificarea caracterului iluzoriu al contradicțiilor care, după cum s-ar putea crede, sunt prezente în afirmațiile lui Thomas Mann despre fenomenul respectiv. Pentru prima dată, în conformitate cu definiția menționată, a fost creată o metodă de identificare uniformă a acestui fenomen.

Definiția propusă este următoarea: umanizarea mitului ca fenomen literar este armonizarea eticizantă a Universului (imaginii lumii), formată în textul literar prin prisma structurilor mitologice (mitologemelor), prezente în el evident sau mascat. Metoda propusă pentru identificarea uniformă a fenomenului umanizării mitului într-o operă literară concretă se reduce la identificarea faptului (faptelor) amplificării *totemului* și/sau abolirii *non-totemului* în imaginea lumii, formată de text. Dihotomia *totemul-viață* și *non-totemul-moarte* constituie o concepție relevată de Olga Freidenberg, iar, mai apoi, în cadrul concepției susmenționate, extrapolate de noi prin prisma *Achsenzeit* a lui Karl Jaspers și altor realizări ale gândirii filozofice din sec. al XX-lea legate de conceptul „esența individuală”. *Totemul* este un întreg consubstanțial esenței individuale și/sau poate fi identificat cu viața; *non-totemul* este ceva contra-substanțial esenței individuale și/sau poate fi identificat cu moartea.

În lucrarea propusă, fenomenul literar al UM este relevat în textele autorilor: Th. Mann, R. Akutagawa, Iu. Aleșcovski, A. Bitov, J. L. Borges, A. Camus, K. Čapek, G. K. Chesterton, Fr. Dürrenmatt, D. Harms, H. Hesse, F. Kafka, V. Nabokov, T. Pratchett, M. Sebastian, G. Stein, R. Walser. Selectarea pentru cercetare a celor douăzeci de opere din proza intelectuală a sec. al XX-lea a fost determinată de criteriul gradului maxim de reprezentativitate pentru atingerea scopului de bază al cercetării și soluționării problemelor respective. Anume din acest considerent, în pofida intenției inițiale de a cerceta doar câte o lucrare a fiecăruia dintre autori, în lucrare au fost analizate trei texte de J. L. Borges – două dintre ele alcătuind un diptih voalat – și două texte de Fr. Dürrenmatt.

Aceasta denotă că în proza intelectuală a sec. al XX-lea fenomenul literar al umanizării mitului este stabil, reprezentând un fel de constantă, ce confirmă ipoteza precum că prezența acestui fenomen în PI a sec. al XX-lea nu este o excepție, ci o tendință.

O altă ipoteză, privind invariantul UM față de variațiile corelației PI cu mitologema de bază, de asemenea și-a găsit argumentele în procesul cercetării. Analiza comparativă a confirmat că UM poate apărea în textul literar în orice variații ale corelațiilor cronotopului, ale compoziției, ale abordării în raport cu cele inerente mitologemei de bază a textului; menționăm că UM este invariabilă față de diferite variații ale interferenței mitologemelor sale de bază.

Astfel, fenomenul literar al UM se observă: a) prin cronotopul PI identic cu cronotopul MB evidente (romanul lui Th. Mann „Iosif și frații săi”; unde MB este mitologema biblică despre Iosif cel Frumos); b) prin cronotopul PI, diferit de

cronotopul MB evidente (nuvela lui Fr. Dürrenmatt „Grec caută grecoaică”; MB evidente, la ele naratorul se referă direct verbal, sunt reprezentate de miturile grecești despre Ares și Afrodita, Dafnis și Cloe); c) prin cronotopul PI, diferit de cronotopul MB latente (nuvela „Lena liniștită” a G. Stein se bazează pe MB, similar miturilor grecești despre Demetra-Persefona; naratorul nu menționează numele acestor zeițe, însă își structurează subiectul după BM respective).

Invariantul UM este păstrată și prin: a) corespunderea liniară a compozițiilor PI și MB (romanul lui A. Camus „Străinul”; povestirea lui R. Akutagawa „Domnișoara Rokunomia”); b) corespunderea liniară, dar mai complicată – PI este un diptic neevident – a compozițiilor PI și MB (nuvelele lui J.L. Borges „Minunea tainică” și „Deutsches Requiem”); c) corespunderea non-liniară a compozițiilor PI și MB (nuvela ilară a lui F. Kafka „Adevărul despre Sancho Panza”; romanul ilar al lui Iu. Aleșcovski „Cangurul”).

Cele enunțate mai sus ilustrează, în special, formarea umanizării mitului într-o variație specifică a PI, precum este dipticul implicit, cuprinzând cazurile unde textele din care este constituit aparțin unei specii literare (nuvele de J. L. Borges) și diferitor specii literare (tetralogia lui Th. Mann și eseul despre ea). Iar relevarea UM în romanul „Străinul” de A. Camus permite identificarea formării acestui fenomen în cazul explorării problematicii existențiale în textul literar. De asemenea, am ilustrat (în baza exemplului nuvelei „Lena liniștită” de G. Stein) capacitatea de transpunere a UM în cazul traducerii operei literare, care, aparent, moștenește capacitatea corespunzătoare de transpunere a mitului, remarcată de Levi-Strauss.

Invariantul UM față de variațiile corelării ale compoziției textului și MB a fost examinat în baza textelor, în care această MB este mitul despre abolirea *non-totemului*-morții; astfel demonstrându-se concomitent constituirea fenomenului prin utilizarea constantei dinamice a UM indicate.

Fenomenul literar al UM este invariabil și în cele mai ciudate și complicate variații ale abordării MB a textului, deoarece poate fi prezent: a) în abordarea tradițională prin intermediul prozei intelectuale a unei MB evidente (romanul lui H. Hesse „Lupul de stepă”); b) în abordarea novatoare deosebită prin textul literar a unei MB latente, și anume printr-o abordare novatoare, care accede spre o abordare de mult uitată (nuvela ilară a lui F. Kafka „Adevărul despre Sancho Panza” și un șir de episoade din teatrologia lui Th. Mann „Iosif și frații săi”, unde MB este mitologema despre Iov); c) în abordarea novatoare a unei MB evidente a textului care accede spre mitologema pierdută, totodată analiza PI îndeamnă spre depistarea și restabilirea parțială a acestei MB pierdute (nuvela ilară a lui K. Čapek „Mărturisirea lui Don Juan”).

Dat fiind faptul că invariantul UM față de variațiile abordărilor MB a fost examinată în baza textelor, în care una dintre MB este mitul despre răs, în același timp a fost demonstrată constituirea umanizării mitului și prin intermediul acestei constante dinamice a UM.

Iar invariantul fenomenului cercetat privind diferitele variații ale interferenței MB se confirmă prin faptul că UM era păstrată în PI examinată în următoarele cazuri deosebite (limite), când: a) una dintre mitologemele de bază interferente a PI singură formează umanizarea mitului (nuvela ilară a lui R. Walser „Nora lui Ibsen, sau Cartofii prăjiți”; MB este reprezentată de mitologema despre catabasis); b) una dintre mitologemele de bază a PI se opune activ umanizării mitului (nuvela lui G. K. Chesterton „Destinul vitreg al familiei Darnaway”, care se bazează pe mitologema despre destinul vitreg; fantezia ilară a lui T. Pratchett „Hoțul timpului”, unde MB este mitologema despre Apocalipsă); c) este explicită autointerferența uneia dintre MB: interferează cea mai veche cu cea mai târzie modificare a sa (nuvela lui D. Harms „Bătrâna”; aici MB este mitologema despre Marea Mamă, iar interferează două modificări ale sale: despre Marea Mamă cea bună și despre Marea Mamă cea rea; ultima, mult mai tardivă, e un produs al etapei sacrificiilor).

G. K. Chesterton în textul vizat contrapune direct și evident mitologemei despre destinul vitreg dihotomia *totem/non-totem* interferentă, deci rămâne clar demonstrată formarea UM prin prisma acestei constante dinamice.

Înseamnă că este demonstrată și ipoteza conform căreia UM poate fi formată în PI prin intermediul oricărei constante dinamice ale sale, la fel și identificarea existenței fenomenului literar UM în utilizarea mitologemelor de bază evidente / latente.

De menționat că în procesul soluționării problemelor principale ale cercetării de față pentru prima dată a fost formată și o clasificare aparte a mitologemelor de bază ale PI, cercetate în vederea UM: divizarea lor în patru grupe și două categorii. Divizarea MB în patru grupe se efectuează după indiciul corelării lor cu UM, și anume: MB care singure formează UM; acele MB care se opun UM; MB care sunt neutre în raport cu MB; MB care corelează ambiguu cu UM. Divizarea MB în două categorii este realizată conform indicelui prezenței evidente sau latente în PI. MB evidente sunt mitologemele având aluzii directe în text (numele proprii ale personajelor mitice și/sau expunerea mitului înfăptuită evident și conștient de către autor etc.). Mitologemele de bază latente sunt cele care nu corespund acestui indice.

Pentru prima dată a fost identificată o subspecie a MB evidente (la analiza uneia dintre cele mai vechi baze mitologice care formează UM în nuvela ilară a lui

K. Čapek „Mărturisirea lui don Juan”). Succint, ea poate fi definită ca „subspecia „mitologemele pierdute””. Mitologema străveche aparține acestei subspecii în cazul în care ea, pierdută de către umanitate, a fost restabilită fie și parțial printr-un text literar în calitate de MB și de aceea poate fi depistată în procesul analizei sale, luându-se în considerație diferite legități ale evoluției conștiinței mitologice străvechi sub aspectul UM. Respectiv, pentru prima dată a fost depistată și confirmată empiric posibilitatea principială de a restabili, în procesul analizei PI din perspectiva UM, structura mitologemei pierdute, care, în calitate de MB, a fost parțial recuperată în PI. O asemenea posibilitate e realizabilă reieșind din „teza centrală” a lui Northrop Frye.

Conceptualizarea „tezei centrale” a lui Northrop Frye în raport cu fenomenul literar al umanizării mitului ne-a adus la descoperirea în PI a sec. al XX-lea a unui tip special al MB. Acestuia îi poate fi atribuită fiecare modificare a mitologemelor străvechi, care se caracterizează prin următoarele trăsături: 1) Potențialul apariției sale este condiționat de către oricare dintre legitățile de bază ale conștiinței mitologice (tendința spre realizarea contradicțiilor binare, a noului conținut al conceptelor în dezvoltare etc.); 2) Din anumite cauze acest potențial nu a fost realizat de conștiința folcloristă; 3) Această modificare s-a dovedit a fi constituită, evidentă sau latentă, conștientă sau inconștientă, de către conștiința mitologică a autorului sau a unei serii de autori de PI din sec. al XX-lea în calitate de mitologemă de bază a PI respective.

Din tipul sus-numit de MB – noi le numim „mitologemele de bază potențialul cărora este realizat în cadrul prozei intelectuale” – fac parte: a) mitologema despre „ispitirea prin bine” (modificarea mitului despre abolirea *non-totemului-morții*, unde, în calitate de parte „ispitită”, apare protagonistul care s-a consacrat slujirii răului – *non-totem*, iar ca parte „ispititoare” apare binele-*totem*; s-a depistat în narațiunile ilare ale lui F. Dürrenmatt, F. Kafka, Iu. Aleșcovskii); b) mitologema despre apokatastasis, sau salvarea de apoi a tuturor, în modificările, unde conceptul „toți” este planetar („toți”, în primul rând, sunt ființele non-fantastice de pe Pământ; MB a fost depistată în romanele lui M. Sebastian și V. Nabokov; și, în al doilea rând, personajele fantastice, chiar demonice; MB a fost depistată în PI a lui F. Kafka, J. L. Borges, Fr. Dürrenmatt, A. Bitov).

Astfel, a fost confirmată și ipoteza despre eficiența aplicării „tezei centrale” a lui Northrop Frye în procesul analizei comparatiste a fenomenului literar UM în PI.

Conceperea tezelor enumerate conduce către următoarea concluzie: componentele concepției umanizării mitului constituie un instrument eficient al analizei literare.

Un rezultat al acestei lucrări ca experiment de cercetare sistemică a fenomenului literar al UM îl constituie și oportunitățile de natură multidisciplinară pe care le descoperă. Astfel, fenomenul cercetat poate fi considerat ca fiind condiționat de trei legități specifice ale conștiinței mitologice sau tendințe particulare: tendința de armonizare eticizantă a Universului (imaginii lumii); tendința de realiza acest act prin intermediul a trei structuri mitologice de bază (dihotomia *totem/non-totem*, mitul despre răs, mitul despre abolirea *non-totem*-ului morții); tendința de a simți acest act ca pe o garanție sau ca pe un exercițiu de transformare armonizantă a Universului real (baza catharsis-ului). Aceste tendințe și însuși fenomenul umanizării mitului pot fi analizate în cadrul disciplinelor științifice care iau în considerare multiaspectual legitățile conștiinței mitologice, iar această disertație poate servi ca model multidisciplinar pentru elaborările științifice corespunzătoare (în special, pentru înțelegerea fenomenologică a catharsis-ului, mai ales al răsului). Printre aceste discipline menționăm teoria literaturii, literatura comparată, naratologia, mitologia comparată, filozofia culturii, folcloristica, lingvistica cognitivă, culturologia lingvistică, pragmatica, folcloristica etnolingvistică, antropologia culturală, psihologia, teoria comunicării.

Din punctul nostru de vedere, un interes deosebit îl trezește noile oportunități de studiere a diferitor concepte. Modele interpretative corespunzătoare sunt prezentate în această lucrare prin cercetarea acelor concepte, care corelează cu realizarea UM, cum ar fi „idila ilară” (am analizat dezvoltarea ei armonizantă în povestirea lui Fr. Dürrenmatt); „râsul nemuritorilor” (pe care l-am identificat în romanul lui H. Hesse ca pe un concept care include o teologie specială a răsului și, respectiv, o pragmatică a salvării omului și a transformării Universului); completările kafkiane ale conceptelor „Don Quijote - Sancho Panza” și „Iov”, care – împreună cu textele lui J.W.Goethe („Faust”) și Th.Mann („Iosif și frații săi”) – reprezintă tradiția deosebită a literaturii europene, pe care am relevat-o, de a realiza dezvoltarea armonizantă a conceptului „Iov”. Cercetând UM în nuvela lui K. Čapek, am relevat, de asemenea, baza mitologică profundă a conceptului „Don Juan”, potențialul existențial care îi corespunde și realizarea sa paradoxală implicită în PI indicată. În plus, am identificat transformarea eticizantă triksteriană a conceptului „Nora lui Ibsen” în nuvela lui R.Walser, reinterpretarea umanizantă a conceptului „apocalipsei” în romanul lui T. Pratchett care corespunde inter-

pretărilor semanticii apocaliptice a lui N. Berdiaev; au fost identificate și analizate realizările conceptului „apokatastasis” în textele lui M. Sebastian, V. Nabokov, J. L. Borges, Fr. Dürrenmatt, F. Kafka, A. Bitov.

Menționăm de asemenea că aportul acestei lucrări la formarea conceptului de „umanizare a mitului” poate contribui la înțelegerea conceptului „noul umanism în secolul al XXI-lea”, care este una dintre componentele sarcinii înaintate de UNESCO în 2010 față de comunitatea mondială.

Recomandări:

1. Componentele concepției umanizării mitului, în speță constantele ei dinamice, pot fi utilizate ca instrumentar pentru diferite cercetări comparatiste, legate de problemele istorico-literare și teoretico-literare.

2. Rezultatele valorificate în lucrare deschid largi perspective pentru adaptarea instrumentarului utilizat pentru cercetările folcloristice. Conștientizarea rezultatelor unor asemenea cercetări poate, la rândul său, să constituie un material pentru generalizări de ordin culturologic.

3. Fragmentar studiul poate fi utilizat pentru crearea metodologiei de cercetare comparatistă a textelor sub aspectul umanizării mitului, destinate includerii lor în programele de studiu pentru instituțiile de învățământ.

4. Materialele tezei pot fi utilizate în cadrul cursurilor de literatură universală a sec. XX, de teorie a literaturii, la elaborarea cursurilor speciale și a diverselor materiale didactice pentru facultățile umanitare.

5. Rezultatele cercetării pot fi utilizate multiaspectual ca model de interpretare în cadrul unor discipline științifice precum teoria literaturii, literatura comparată, naratologia, mitologia comparată, filozofia culturii, folcloristica, lingvistica cognitivă, culturologia lingvistică, pragmatica, folcloristica etnolingvistică, antropologia culturală, psihologia, teoria comunicării.

6. Contribuția noastră în formarea conținutului conceptului „umanizarea mitului”, realizată în prezenta lucrare, poate servi pentru conștientizarea eficientă a conceptului „umanismul nou în sec. XXI”, care reprezintă una dintre componentele sarcinii înaintate față de comunitatea mondială de către UNESCO în anul 2010.

BIBLIOGRAFIE

1. Abrams M. H. A Glossary of Literary Terms. Boston: Heinle and Heinle, 1999. 366 p.
2. Albouy P. Mythes et mythologies dans la littérature française. Paris: Armand Colin, 1998. 175 p.
3. Barthes R. Writing Degree Zero. London: Jonathan Cape, 1967. 111p.
4. Boulby M. The Steppenwolf. In: Hesse Companion. Albuquerque: UNM Press, 1977, p. 101-157.
5. Chalquist C. A Glossary of Jungian Terms. <http://www.terrapsych.com/jungdefs.html> (vizitat 17.07.2016).
6. Chances E. B. Andrei Bitov: The Ecology of Inspiration. Cambridge: Cambridge University Press, 1993. 206 p.
7. Ciocoi T. Umberto Eco și romanul postmodernist. Chișinău: CE USM, 2001. 158 p.
8. Eliade M. Eseuri. Mitul eternei reîntoarceri. Mituri, vise și mistere. București: Editura științifică, 1991. 310 p.
9. Eliade M. The Sacred and the Profane: The Nature of Religion. New York: Harcourt, Brace and Co., 1959. 256 p.
10. Ferrando F. Posthumanism, Transhumanism, Antihumanism, Metahumanism, and New Materialisms: Differences and Relations. In: *Existenz*, 2013, vol. 8/2, p. 26-32.
11. Frye N. Words with Power: Being a Second Study of 'The Bible and Literature'. University of Toronto Press, 2008. 448 p.
12. Gavrilov A. Proza rurală, sămănătorismul și problema sincronizării. În: *Metaliteratură*, 2003, vol. 7, p. 29-33.
13. Geertz C. The Interpretation of Cultures: Selected Essays. New York: Basic Books, 1973. 470 p.
14. Grati A. Fenomenul literar postmodernist. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2013. 196 p.
15. Grimal P. Dicționar de mitologie greacă și romană. București: Editura Saeculum I.O., 2001. 392p.
16. Jaspers K. The Origin and Goal of History, London, New Haven: Yale Univ. Press, 1965. 314 p.
17. Jung C. G. Man and His Symbols. New York, London, Toronto, Sydney, Auckland: Anchor Press, Doubleday, 1988. 320 p.
18. Jung C. G. Nietzsche's Zarathustra: Notes of the Seminar Given in 1934-1939 by C.G. Jung. Volume 2. London & New York: Routledge, 2014. 1616 p.
19. Jung C. G. Psychological Types. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1971. 608 p.
20. Pavlicencu S. Funcționalitatea textului tradus: Șotron de Julio Cortazar. În: *Limba Română*, 2005, Nr. 5-9, p. 60-65.
21. Sadoveanu M. Creanga de aur. București: Editura Minerva, 1981. 371 p.
22. Sauvage P. L'Étranger. Albert Camus. Analyse. Repères. Critiques. Paris: Nathan, 2004. 112 p.
23. Schweitzer A. The Spiritual Life: Selected Writings of Albert Schweitzer. Hopewell, NJ: The Ecco Press, 1947. 355 p.
24. Silvestri A. Pentagramma. București: Editura Kogaion Editions, 2005. 80 p.
25. Speirs R. The German novel during the Third Reich. In: *The Cambridge Companion to the Modern German Novel*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, p. 152-166.
26. White J. J. Die Schlafwandler 1931-1932. Novel by Hermann Broch. In: *Encyclopedia of German Literature*. Routledge, 2015, p. 155-156.
27. Бартминьский Е. Место ценностей в языковой картине мира. В: *Эволюция ценностей в языках и культурах*. Москва: Пробел-2000, 2011, с. 51-80.
28. Бахтин М. Эпос и роман. СПб.: Азбука, 2000. 304 с.
29. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. Москва: Художественная литература, 1990. 544 с.
30. Бердяев Н. О назначении человека. Москва: Республика, 1993. 384 с.
31. Бердяев Н. Философия творчества, культуры и искусства. В 2-х т. Москва: Искусство, 1994.

32. Бокова И. Новый гуманизм в XXI веке: Выступление Генерального директора ЮНЕСКО Ирины Боковой в Милане 7 сентября 2010 года (краткая адаптация). <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001897/189775r.pdf> (vizitat 17.07.2016).
33. Вюнанбурже Ж.-Ж. Принципы мифопоэтического воображения. http://www.bim-bad.ru/biblioteka/article_full.php?aid=884&binn_rubrik_pl_articles=121 (vizitat 17.07.2016).
34. Леви-Стросс К. Структурная антропология. Москва: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001. 512 с.
35. Лосев А. Ф. Гомер. Москва: ГУПИ, 1960. 352 с.
36. Лотман Ю. М., Минц З. Г. Литература и мифология. В: Ученые записки Тартуского университета, вып. 546. Труды по знаковым системам – 13. Тарту, 1981, с. 35-55.
37. Манн Т. Собр. соч.: В 10 т. Москва: ГИХЛ, 1959-1961.
38. Ортега-и-Гассет Х. Увертюра к Дон Жуану. В: Ортега-и-Гассет, Хосе. Камень и небо. Москва: Грант, 2000, с. 39-48.
39. Сонтаг С. Голос Вальзера. В: Иностранная литература, 2007, № 7, с. 301-303.
40. Фрейденберг О. М. Миф и литература древности. Москва: Наука, 1978. 605 с.
41. Хьюбнер К. Прогресс от мифа, через логос, к науке? Вопрос теории науки. 1996. http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/nau_anti/03.php (vizitat 17.07.2016).

Lista selectivă a lucrărilor științifice publicate la tema tezei

42. Cușnir J. Apokatastasis as an Ancient Mythologem, Which Has its Potential Embodied in *The Luzhin Defence* by V. Nabokov. In: International conference on mythology and folklore. Third edition. Bucharest: University of Bucharest, 2016, p. 40-41.
43. Cușnir J. Concept of humanization of myth as an innovative approach to the problem “myth and literary and / or folklore text”: aspect of original connection of myth with communication. In: Central and Eastern European LUMEN Conference: New Approaches in Social and Humanistic Sciences: Working Papers Volumes of LUMEN NASHS 2015 International Conference. London, Lumen Media Publishing, UK, 2015, p. 104-105.
44. Cușnir J. Folklore motif of marriage test and the image of the world in the Yiddish song Tumbalalake: aspects of humanization of myth. In: Revista de etnologie și culturologie, 2013, vol. XIII-XIV, p. 149-153.
45. Cușnir J. *The Doom of the Darnaways* by G. K. Chesterton: Creativity in the Use of the Basic Mythologems' Interference. In: „Identită europeană e alterită națională. La II Conferența anuală științifică internațională del Facoltà di Lettere dell'Università Spiru Haret”. Conference proceedings selected papers. Milano: Rediviva Edizioni, 2017, p. 251-262.
46. Cușnir J. The Idea of Sacrifice as a Metonymic Lapse of Late Mythological Consciousness. In: Myth, Symbol, and Ritual: Elucidatory Paths to the Fantastic Unreality. București: Editura Universității din București, 2017, pp. 131-141.
47. Cușnir J. The Stranger by A. Camus in Aspects of Humanization of Myth. In: La Francopolyphonie, 2013, nr. 8, vol. 2, p. 111-120.
48. Cușnir J. The Truth about Sancho Panza by F. Kafka in the Aspects of Humanization of Myth: Participation of F. Kafka in the Trickster Tradition of J. W. Goethe and Th. Mann. In: International Journal of Communication Research, 2015, vol. 5, issue 3, p. 199-208.
49. Кушнир Ж. Аспекты гуманизации мифа в компаративистском исследовании интеллектуальной прозы: теоретические предпосылки. In: Le comparatisme linguistique et littéraire – parcours et perspectives. In honorem Ion Manoli. Chișinău: ULIM, 2012, p. 207-225.
50. Кушнир Ж. Аспекты мифологической аналитики: эволюция концепта «гуманизация мифа». În: Enciclopedia. Revista de istorie a științei și studii enciclopedice, 2016, nr. 1(10), p. 85-93.
51. Кушнир Ж. Барышня Рокуномия в новелле Р. Акутагава: образ персонажа в аспектах гуманизации мифа. In: La liberté de la création au féminin. In honorem Ana Guțu. Chișinău: ULIM, 2012, p. 474-486.

52. Кушнир Ж. Билингвальная коммуникация как встреча двух миров в прозе С. Довлатова: аспекты гуманизации мифа. В: *Intertext*, 2013, Nr.3/4, p. 101-111.
53. Кушнир Ж. Гуманизация мифа в «еврейском» романе и в докладе Т. Манна: ее взаимосвязь с трикстером Ich-Form. В: Сборник научных трудов Института иудаики, вып. 2. Кишинев: Ин-т иудаики, 2011, с. 86-102.
54. Кушнир Ж. Гуманизация мифа в интеллектуальной прозе национальных меньшинств Молдовы. В: Этнические меньшинства Молдовы. Республиканская научная конференция. Кишинев: INFM „Egalitate”, 2012, с. 49-59.
55. Кушнир Ж. Гуманизация мифа в литературном путешествии-катабазисе О. Панфила. In: „Literatura migrației: deschideri și bariere”. Conferința șt. intern. Chișinău: CEP USM, 2018, p.151-162.
56. Кушнир Ж. Гуманизация мифа в прозе авторов-евреев: роман «Кенгуру» Ю. Алешковского. В: Актуальные проблемы истории, этнологии, филологии и права евреев. Международная научная конференция. Кишинев, 2013, с. 70-79.
57. Кушнир Ж. Гуманизация мифа в рассказе «Полеты тигра» Олега Краснова. В: Славянские чтения: научно-теоретический журнал, 2013, вып. 7, с. 290-300.
58. Кушнир Ж. Гуманизация мифа в «Тихой Лене» Гертруды Стайн: аспекты, сохраняющиеся при англо-русском переводе. В: *Intertext*, 2013, nr.1/2, p. 245-254.
59. Кушнир Ж. Комедия как идиллия: гармонизация Универсума в повести «Грек ищет гречанку» Ф. Дюрренматта. In: *From traditional to synergetic linguistics. In honorem Valentin Cijacovschi*. Chișinău: ULIM, 2014, p. 210-222.
60. Кушнир Ж. Концепция гуманизации мифа в приложении к анализу литературного текста: «Правда о Санчо Пансе» Ф. Кафки. В: Сборник научных трудов Института иудаики, вып. 3. Кишинев: Ин-т иудаики, 2013, с. 55-71.
61. Кушнир Ж. Концепция гуманизации мифа как теоретическая предпосылка выявления этого литературного феномена. In: *Annals of Spiru Haret University, Philology, Foreign Languages and Literatures – Series*, 2014, issue 19, p. 167-177.
62. Кушнир Ж. Назидательная история Д. Хармса о Чудотворце и Великой Матери: аспект гуманизации мифа. In: *Annals of Spiru Haret University, Philology, Foreign Languages and Literatures – Series*, 2017, issue 22, p. 159-166.
63. Кушнир Ж. Переосмысление апокалиптической семантики в смеховом фэнтези Т. Пратчетта как интеркультуральная тенденция: аспекты гуманизации мифа. In: *Annals of Spiru Haret University, Philology, Foreign Languages and Literatures – Series*, 2014, issue 19, p.179-190.
64. Кушнир Ж. Проблема акеды в новелле И. Шрайбмана «Приношение в жертву Ицхака»: аспекты гуманизации мифа. In: *Revista de etnologie și culturologie*, 2014, vol. XV, p. 18-22.
65. Кушнир Ж. Роман «Accidentul» Михаила Себастьяна: аспект «центрального тезиса» Нортропа Фрая. În: *Studia Universitatis Moldaviae – Seria Științe umanistice*, 2016, nr. 4, p. 187-192.
66. Кушнир Ж. «Смех бессмертных», или неявный прагматический аспект «Степного волка» Г. Гессе. В: *Intertext*, 2014, nr.3/4, p. 110-119.
67. Кушнир Ж. Тайный диптих Х. Л. Борхеса в аспектах гуманизации мифа. In: “Itinerarios hispánicos. Una aproximación interdisciplinar al liberalismo español con motivo del bicentenario de la constitución de Cádiz”. Colocviul intern. Chișinău: ULIM, 2012, p. 251-261.
68. Кушнир Ж. Трикстерски-смеховая гармонизация концепта «ибсеновская Нора» в реинтерпретации Роберта Вальзера. In: *Intertext*, 2015, nr.3/4, p. 231-241.
69. Кушнир Ж. Феномен гуманизации мифа в интеллектуальной прозе XX века. Chișinău: Pontos, 2017. 352 p.

ADNOTARE

Cușnir Jozefina. *Umanizarea mitului în proza intelectuală a secolului al XX-lea: relevarea unui fenomen literar*. Teză de doctor habilitat în filologie la specialitatea 622.02 – Literatura universală și comparată, Chișinău, 2019.

Structura lucrării: introducere, șase capitole, concluzii generale și recomandări, 5 anexe, bibliografie din 467 de titluri, 259 pagini de text de bază.

Rezultatele cercetărilor au fost reflectate în 38 de publicații științifice.

Cuvinte-cheie: umanizarea mitului, proza intelectuală, mitologema de bază, interferența mitologemelor de bază, cronotop, dihotomia *totem/non-totem*, mitul despre răs, mitul despre abolirea *non-totemului*-morții, catharsisul răsului, metonimia.

Domeniul de studiu: proza intelectuală a secolului al XX-lea.

Scopul lucrării constă în a releva existența umanizării mitului ca fenomen literar integral și uniform identificabil în proza intelectuală a secolului al XX-lea, dezvoltând descoperirea lui Th. Mann, în baza studiului comparativ sistemic al unui număr de lucrări reprezentative.

Obiectivele lucrării: demonstrarea formării fenomenului prin constante dinamice specifice; identificarea caracterului său invariant *versus* variațiile corelațiilor cronotopului, ale compoziției și ale abordării prozei intelectuale în raport cu cele inerente în mitologemele de bază ale textului și *versus* variațiile interferenței acestora.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării: pentru prima dată umanizarea mitului a devenit obiectul unei cercetări științifice sistemice; au fost demonstrate constituirea fenomenului cercetat prin intermediul constantelor specifice și caracterul său invariant *versus* o serie de factori; „teza centrală” a lui Northrop Frye potrivit căreia literatura re-crează mitologia a fost dezvoltată cu referire la umanizarea mitului.

Rezultatele principale noi pentru știință. Relevarea sistemică a fenomenului ca armonizare eticizantă a Universului, realizată prin intermediul structurilor mitologice. Generarea unui model de interpretare corespunzător. Identificarea unui tip și a unei sub-specii particulare de mitologeme de bază în proza intelectuală.

Semnificația teoretică a lucrării. Au fost elaborate definiția științifică și modul de identificare uniformă a fenomenului investigat, precum și clasificarea mitologemelor de bază în proza intelectuală.

Valoarea aplicativă a lucrării. Teza propune un model multidisciplinar care poate fi utilizat în cercetări, metodologii, prelegeri la diverse discipline umaniste (teoria literaturii, literatură comparată, filosofia culturii, antropologia culturală, folcloristică etc.) și la dezvoltarea conceptului „noul umanism în secolul al XXI-lea” (UNESCO).

Implementarea rezultatelor științifice sunt reflectate în publicații și în comunicări științifice, în lucrările de plan ale autoarei (IPC), în cursul special despre umanizarea mitului.

АННОТАЦИЯ

Кушнир Жозефина. *Гуманизация мифа в интеллектуальной прозе XX века: выявление литературного феномена*. Диссертация на соискание ученой степени доктора хабилитат филологических наук, специальность 622.02 – Всемирная литература и сравнительное литературоведение, Кишинэу, 2019.

Структура работы: введение, шесть глав, общие выводы и рекомендации, 5 приложений, библиография из 467 наименований, 259 страниц основного текста.

Результаты исследования отражены в 38 научных публикациях.

Ключевые слова: гуманизация мифа, интеллектуальная проза, базовая мифологема, интерференция базовых мифологем, хронотоп, дихотомия *тотем/не-тотем*, миф о смехе, миф об отмене *не-тотема*-смерти, смеховой катарсис, метонимия.

Область исследования: интеллектуальная проза XX века.

Цель работы – выявить существование гуманизации мифа как целостного и единообразно идентифицируемого литературного феномена в интеллектуальной прозе XX века, развить открытие Т. Манна, на основе системного компаративистского исследования ряда репрезентативных произведений. **Задачи работы:** продемонстрировать формирование феномена посредством специфических динамических констант; идентифицировать его инвариантность к вариациям соотношенностей хронотопа, композиции, трактовки интеллектуальной прозы с таковыми, присущими ее базовым мифологемам, и к вариациям их интерференции.

Научная новизна и оригинальность работы: впервые гуманизация мифа стала предметом системного научного исследования; продемонстрированы формирование исследуемого феномена посредством специфических констант и его инвариантность к вариациям ряда факторов; «центральный тезис» Н. Фрая о преобразении мифологии литературой развит применительно к гуманизации мифа.

Принципиально новые научные результаты. Системное выявление феномена как этизирующей гармонизации Универсума посредством мифологических структур. Формирование соответствующей интерпретационной модели. Идентификация особых типа и подвида базовых мифологем в интеллектуальной прозе.

Теоретическое значение. Разработаны научная дефиниция и способ единообразной идентификации исследуемого феномена, а также классификация базовых мифологем в интеллектуальной прозе.

Прикладное значение. Работа может использоваться как мультидисциплинарная модель в исследованиях, методиках, лекционных курсах (по теории литературы, сравнительному литературоведению, философии культуры, культурной антропологии, фольклористике и т.д.) и для разработки концепта «новый гуманизм в XXI веке» (ЮНЕСКО).

Внедрение научных результатов отражено в научных публикациях и докладах, в плановых работах автора (ИКН), в спецкурсе о гуманизации мифа.

ANNOTATION

Cușnir Jozefina. *Humanization of Myth in the Intellectual Prose of the 20th century: the Revealing of the Literary Phenomenon*. Doctor habilitat in Philology Thesis, specialty 622.02 – Universal and Comparative Literature, Chișinău, 2019.

Structure of the thesis: introduction, six chapters, general conclusions and recommendations, 5 annexes, bibliography including 467 titles, 259 pages of the basic text.

The results obtained are reflected in 38 scientific publications.

Key words: humanization of myth, intellectual prose, basic mythologem, basic mythologems' interference, chronotop, *totem/non-totem* dichotomy, myth of laughter, myth of the abolition of *non-totem*-death, laughter catharsis, metonymy.

Area of research: intellectual prose of the 20th century.

The goal of the research is revealing the existence of humanization of myth as a holistic and uniformly identifiable literary phenomenon in the intellectual prose of the 20th century, developing Th. Mann's discovery by means of a system comparative research based on a number of representative literary works. **Objectives of the research:** demonstrating the formation of the phenomenon by means of specific dynamic constants; identifying its invariance to variations of correlation of chronotop, composition, interpretation of intellectual prose with those of its basic mythologems, and variations of their interference.

Scientific novelty and originality of the thesis: for the first time, humanization of myth becomes the subject of a systemic scientific research; the formation of the investigated phenomenon via specific constants and its invariance to the variation of a number of factors are demonstrated; the "central thesis" by N. Frye that literature re-creates mythology is developed with reference to humanization of myth.

Fundamentally new scientific results. Systemically revealing the phenomenon as ethicizing harmonization of the Universe by means of mythological structures. Forming a corresponding interpretation model. Identification of a special type and a special sub-specie of intellectual prose's basic mythologems.

Theoretical significance. The scientific definition, the method of uniform identification of the investigated phenomenon, and the classification of intellectual prose's basic mythologems are developed.

Application value of the thesis. The thesis can be used as a multidisciplinary model for researches, methodologies, lectures (on literary theory, comparative literary studies, philosophy of culture, cultural anthropology, folklore studies, etc.) and for developing the concept of the "new humanism for the 21st century" (UNESCO).

Implementation of scientific results is reflected in scientific publications and communications, the author's scheduled work (IPC), and a special course on humanization of myth.

CUȘNIR JOZEFINA

**UMANIZAREA MITULUI
ÎN PROZA INTELECTUALĂ A SECOLULUI AL XX-LEA:
RELEVAREA UNUI FENOMEN LITERAR**

622.02 – LITERATURA UNIVERSALĂ ȘI COMPARATĂ

Autoreferatul tezei de doctor habilitat în filologie

Aprobat spre tipar: 17.01.2019.

Hârtie ofset. Tipar digital.

Coli de tipar.: 3,0.

Formatul hârtiei 60x84 1/16.

Tiraj: 50 ex.

Comanda nr.
